

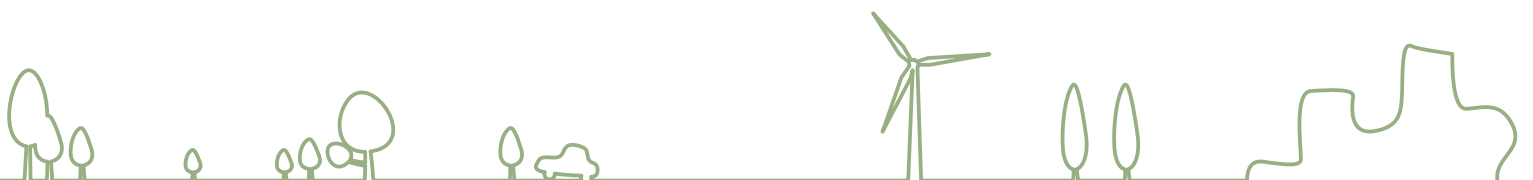

Településfejlesztési füzetek 30.

Tájépítészettel az élhető településekért

Településfejlesztési füzetek 30.
Tájépítészettel az élhető településekért

Településfejlesztési füzetek 30.

Tájépítészettel az élhető településekért

A füzetben közölt írások Bardóczy Sándor és Dr. Dömötör Tamás munkái.

A kiadványban látható ábrák, fényképek hivatkozásait a 78–80. oldalak tartalmazzák.

Szerkesztette: Madaras Attila

ISBN 978-963-9208-35-3

Kiadja a Belügyminisztérium

Nyomdai előkészítés: Pixelgraf Bt., Kecskemét

Nyomás: Print 2000 Nyomda Kft., Kecskemét

A kiadvány a Patkós Stúdió gondozásában jelent meg 2013-ban.

Előszó.....	6
Bevezetés	7
Közterületi fák nyilvántartása és védelme	9
Szabadtéri játékok	12
Rendezett utcakép	15
Élhető közterek	18
Közterületi zöldfelületek	21
Városklíma és zöldebb városok	24
Közterületi formatervezés.....	27
Köztéri művészetek	30
Kulturális örökségvédelem.....	33
Egyedi tájértékek.....	36
Települések fenntartható fejlesztése.....	39
Településidentitást megalapozó egyedi arculat	42
Településrendezés	45
Otthoni feltöltődés	48
Kreativitásra ösztönző munkahelyek.....	51
Szabadtéri sportolási lehetőségek	54
Gyerekek környezeti nevelése	57
Társadalmasított tervezés.....	60
Művészeti készségfejlesztés gyerekeknél.....	63
Tájsebek gyógyítása	66
Tájak és a természet védelme.....	69
Területrendezés	72
Vizek és vízpartok rehabilitációja	75
Felhasznált képek forrásjegyzéke	78

Előszó

Az 1992 óta megjelenő Településfejlesztési Füzetek – melynek a korai évektől mint szerkesztőbizottsági tagja, utóbb a sorozat szerkesztője, részese lehettem – ismét egy kerek számhoz érkezett. Aki végigtekint az eddig feldolgozott témákon (pl. a 29. számban vagy a Belügyminisztérium honlapján), az láthatja, hogy már nem egyszerű új, feldolgozatlan témát találni, amellyel az önkormányzatoknak feladataik ellátásában segítségére lehetne. A sorozat füzetei nemcsak a településfejlesztésben, hanem a szolgáltatások ellátásában is igyekeztek jól érthető, kézikönyvként is használható útmutatót nyújtani. Az önkormányzati feladatokat is igen tágra értelmeztük, hiszen olyan alapfeladat mellett, mint a településfejlesztési koncepció készítése, eligazítást adtunk olyan témákban is, mint pl. a vályogépítéset. Bár már megvan a következő füzet témája (a kerékpáros közlekedés elterjesztéséhez, népszerűsítéséhez kíván hozzájárulni) távlatilag – néhány aktuális, újonnan felmerülő téma mellett –, előbb a sorozat 20 évet is meghaladó vagy ahhoz közelítő elemeinek a megújítása, naprakésszé tétele, majd a folyamatos frissítés lehet a célkitűzése.

A települések a rendszerváltást követően, alapvetően az infrastrukturális téren felgyülemlett, tetemes elmaradottságuk leküzdésére fókuszáltak. Ebben igen jelentős erőfeszítéseket tettek, jelentős eszközöket mozgósítottak, jórészt ehhez kötődtek a hazai pályázatok is. Nem volt hiábavaló az önkormányzatok, a kormányzat és a helyi lakosság összehangolt tevékenysége, hiszen hatalmas eredmények születtek ezen a területen. Egyre fontosabb azonban a funkcionalitás mellett az élhető környezet, a település esztétikai megjelenése is. Amikor tehát megláttam egy konferencia hasonló témájú címét, úgy gondoltam, ez az, ez lehet a Településfejlesztési Füzetek 30. kötete. Alapvetően a településesztétika járt tehát a fejemben, ezért engem is meglepett a Magyar Tájépítészek Szövetsége által összeállított alapanyag, amely – valljuk be, nem kis fantáziáról tanúságot téve – bemutatta, hogy a tájépítészek milyen, általam sosem gondolt, széles területeken lehetnek hasznára az önkormányzatoknak. Ezt a kiadványban is viszontláthatják.

Jelen füzet nagyon sokban különbözik az eddigiektől. A korábbiak azt célozták, hogy ha egy települési döntéshozó, szakértő elolvassa valamely szakterületet bemutató kiadványt, akkor abban valamennyire tájékozott legyen, az adott témában ismerőssé váljon. A jelenlegi füzet elolvasása után azonban senki nem érezheti magát tájépítész szakembernek, csupán az érdeklődést kívánja felkelteni, az igényességet növelni, és felhívni a figyelmet egy olyan szakma képviselőire, akiknek a szaktudását az eddigiekben az indokoltnál talán kevésbé vették igénybe az önkormányzatok. Ehhez kíván a kiadvány javaslatokat, ötleteket adni példaszerű tervek, színes ábrázolások kíséretében. Rendhagyó ezért abban is, hogy – a téma okán – kiemelt jelentőséget kap a képi ábrázolás, illetve a képekhez csatlakozó írások. Ezért a fejezetek szövegeinél több mint kétszer nagyobb teret is kaptak. Az unikális jelleg is az oka, hogy jelen előszót nem a BM valamely, településfejlesztésért felelős vezetője, hanem a sorozat szerkesztője jegyzi. Remélem, olyan kedvükre valóan fogják forgatni aktuális füzetünket, amilyen odaadással az alkotói készítették.

Madaras Attila
sorozatszerkesztő

Bevezetés

A települések kialakulását, fejlődését a történelem során mindig a környezet adottságainak és a helyi közösség társadalmi, gazdasági, technikai színvonalának kölcsönhatása határozta meg. A tájépítészet fogalma a települések fejlődésének olyan korszakában született meg, amelyben egyre többek számára vált világossá, hogy az emberi jólét nem nélkülözheti a környezettel való egyensúly megteremtését. A XIX. században ez a felismerés két fontos területen indította meg a tájépítészet működését: egyrészt felértékelődött a vidéki életforma, a tájjal való kapcsolat megerősítése. A vidéki épített és természeti örökség értékévé vált, a környezetalakítás ezen értékek védelmét és gyarapítását célozta meg. Népszerűek lettek a vidéki birtokok, ahol a táj adottságaival való gazdálkodás és a tájkép egyaránt fontos volt, de ekkor születtek meg az első nemzeti parkok is. Másrészt az egyre jobban iparosodó városokban az egészség és a munkaképesség megőrzése vált egyre fontosabbá. A várostervezésben megjelentek a közparkok, a zöld gyűrűk, zöld láncok, zöldfelületi rendszerek, amelyek egyaránt biztosították a tisztább levegőt, és a kapcsolódás, a rekreáció lehetőségét. Nem véletlen tehát, hogy az első tájépítészek nyitott gondolkodású várostervezők, építészek, kertészek voltak, akik a korábbi tájkertészek és kerttervezők több évezredes tudását ötvözték az új ökológiai és műszaki ismeretekkel. Bár ezek a folyamatok, irányzatok természetesen először a legfejlettebb országokban jelentek meg, elmondható, hogy Magyarország képes volt követni a nemzetközi trendeket. Ezt igazolja, hogy a magyar tájépítészeti képzés a világon az elsők között indult meg a XX. század elején, és nálunk található a világ első szabadon látogatható közparkja, a budapesti Városliget. Ennek ellenére a tájépítészek tevékenysége hazánkban kevésbé ismert, holott munkájuk a települések alakítását minden szinten befolyásolja. A területrendezési tervek készítésével megteremtik a települések területhasználatának kereteit, meghatározzák a fejlesztési lehetőségeket, a védelemre érdemes területeket. Részt vesznek az integrált településfejlesztési stratégiák, településrendezési tervek készítésében, elősegítve a komplex, ökológikus és kiegyensúlyozott településfejlődést. Mindemellett megtervezik – és gyakran kivitelezik, fenntartják – a települések zöldfelületeit, játszótereit, parkjait, köztereit. A környezetalakítási feladatok egyre speciálisabb tudást igényelnek, ezáltal a tájépítészeti munka is egyre sokszínűbbé, szerteágazóbbá válik. A kiadványban szereplő fejezetek ezeket a bővülő ismereteket és tevékenységeket tükrözik más és más nézőpontokból, erre a sokszínűsége kívánják ráirányítani a települési döntéshozók figyelmét. Ezeket közös értékszemlélet tartja össze: a tájhoz kapcsolódó olyan szemlélet, amelyet egyre több európai állam tekint magáénak az Európai Táj Egyezmény elfogadásával. Az egyezmény szerint a táj az ember által érzékelt olyan terület, amely az ember és a természet kölcsönhatása következtében jött létre. E kölcsönhatás harmóniájának megteremtésén fáradozunk, amely ha létrejön, a mai korban olyan kifejezésekkel írják le, mint a fenntarthatóság, élhetőség. Valljuk, hogy a tájépítészek alkotó tevékenységükkel szolgálatot vállalnak fel: kapcsolatteremtést ember és környezete között. Egy olyan meggyengült kapcsolat újraélesztését, megerősítését, amely nélkül egy település sem lehet sikeres a XXI. században. A Magyar Tájépítészek Szövetsége programjában azt a célt tűzte ki, hogy népszerűsíti, megismerteti a tájépítészetet és annak látásmódját a társadalom aktív szereplőivel, azokkal a kiváló emberekkel, akik saját szakterületükön, a maguk közegében Magyarország jobbításán dolgoznak. Egyben felkínálja nekik a lehetőséget, hogy éljenek a tájépítészek biztosította eszközökkel. Szakmánk jeles képviselőinek segítségével, ezzel a gazdagon illusztrált anyaggal igyekszünk igazolni azt, hogy mit tehet (és mit tett már eddig is) a tájépítészet a fenntartható fejlődésért, az élhető településekért.

Dr. Dömötör Tamás
elnök
Magyar Tájépítészek Szövetsége

Közterületi fák nyilvántartása és védelme

Fasorokat telepíteni egyszerű dolog – gondolhatnánk. Aki már látott közműalap-térképet, vagy tudja, hogy az egyes fafajoknak melyek a minimumigényei és a típusos betegségei, vagy érzékelte azt, hogy a városi környezet hogyan teszi tönkre az évszázados fasorokat, az cáfolni tudja a fenti állítást. Fasort létesíteni – úgy tűnik – egyre bonyolultabb dolog.

Még akkor is így van ez, ha a relatíve kis helyigényük miatt gyakran a fák, a fasorok telepítése az egyetlen lehetőség arra, hogy az utcát zölddebbé, klimatikusan elviselhetővé, a tűző naptól és melegtől védetté, az utcaképet pedig barátságossá tegyünk. A fásított utcák mentén az ingatlanok is többet érnek.

Ennek azonban a körütekintő tervezés és kivitelezés, valamint a jó közterület-gazdálkodás az ára. Azaz nem hagyhatjuk magára a meglévő fasorainkat, nem szolgáltatathatjuk ki a fákat újonnan létesített föld alatti vagy feletti vonalas közműhálózatok fejlesztésének, biztosítanunk kell számukra egy minimális lehetőséget a begyökeresedésre és a túlélésre, pótolnunk kell a kiszáradt és balesetveszély miatt eltávolított fákat, meg kell terveznünk az utca rendjét, esetenként közműveket kell kiváltanunk, vagy kompromisszumos megoldásra jutnunk a közmű-védőtávolságok ügyében.

A felkészült tájépítész nem csak a felszínt ismeri, hanem tudja, hogy mi minden kell ahhoz, hogy egy megálmodott fasor hosszú távon is kiállja az idő próbáját. Mindig az adottságokhoz illeszkedően kiválasztott, a közterületi és a városi kihívásoknak megfelelő fajták és egyedek, megfelelő talaj- és termőhelyi igények kielégítése, védelmi berendezések, öntözés, állapotfelmérés, nyilvántartás (fakataszter), ütemezett csere, jól felépített közterület-gazdálkodás szükséges ahhoz, hogy egy fasor a település díszére és hasznára váljon.

Legyen szó egy műemléki környezetben található idős védett fasor revitalizációjáról, egy település fakataszterezéséről és térinformatikai feldolgozásáról, a megfelelő fajta és habitus kiválasztásáról vagy egy konkrét műszaki tervről: az utca rekonstrukciója, az új utcák megtervezése, a kivitelezés művezetése, műszaki ellenőrzése során a tájépítészek segíteni tudnak a településnek a fák elhelyezésében, nyilvántartásában, védelmében.

1. | Egy betondzsungelből sem lehetetlen valami sokkal élhetőbbet varázsolni. Ez történt a budapesti belvárosban, a Károly körúton, tájépítészek tervei nyomán.

2. | *A nagycenki
hársvásor
elemzése
történeti
térképek
segítségével
(részlet).*

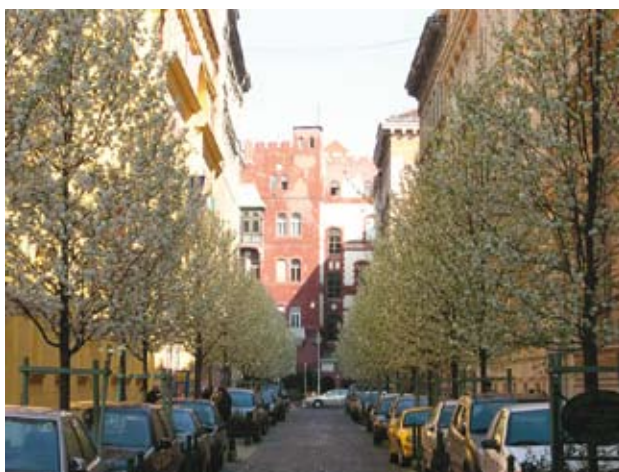

3. | *A nagycenki hársvásor fakataszterezésének részlete.
A tematikus térinformatikai lekérdezés itt az egészségi állapot
hat kategóriáját mutatja színkóddal a fehértől a pirosig
terjedő skálán. A piros a teljesen egészséges, a fehér a már csak
sarjhajtásaival létező egyedeket jelöli.*

4. | *Példa a korcsoprt
kördiagramos elemzésére
a Nagycenki Hársvásor
fakataszterezéséből.*

5. | *A VIII. kerületi Reviczky Gyula és Ötpacsirta utcákban sikerült egészséges kompromisszumokat kötni a közmű-vedőtávolságok ügyében, így egy igen jól sikerült fásítás jöhetett létre, amely a projektben közreműködő hozzáértő tájépítészek keze munkáját dicséri.*

6. | *Pécs, Tettye városrész közterület-megújítása során egy 11 hektáros park jött létre, amely a településrész szociológiai és fizikai megújulásának alapjává vált. Az elsődleges cél az emberek általános környezeti igényeinek a kiszolgálása volt. A meglévő faállomány átfogó kezelése mellett az egész zöldfelület teljes felújításra került. A növényállománynak kedvezőbb körülmények jöttek létre a gépjárműforgalom korlátozásával és új vízfelületek kialakításával.*

7. | *A XIII. kerület kerületi fakataszterezésének részlete. A térinformatikai rendszerben 14.837 darab útsorfát és 13.114 db parkfát tartanak nyilván jól lekérdezhető adatbázisban. A felmérés 2010 decemberében fejeződött be, és ez az alapja a kerületi zöldfelületi tervezésnek és fenntartásnak.*

Szabadtéri játékok

A jó játszótér sok játékfunkciót biztosít a gyermekek számára, úgy enged teret a kötetlen játéknak, hogy mozgáskoordinációra, közösségi érintkezésre, a formák és a színek ismeretére, térérzékelésre, környezetkultúrára nevel. Anyagokat, tárgyakat, asszociatív formákat sűrít, sőt: anyagismeretre, helytörténetre, növényismeretre (tematikus játszóterek) is nevelhet. Mindezt játékosan teszi, kinek-kinek a korosztályos szintjén.

A jó játszótér nemcsak egy korosztály, hanem az egész család szabadban tartózkodását teszi tartalmassá: a legkisebbeknek árnyékot nyújt a tűző nap ellen, pelenkázási és tisztálkodási lehetőséget biztosít. Az óvodásoknak közösen használható játékok és terek formájában megtanítja a közösségi érintkezés szabályait és fejleszti a kisgyermekek mozgáskoordinációját, felelősség- és veszélyérzetét. Az iskolásoknak külön játék- és sportterekkel könnyíti meg a szocializációt, az iskolai stresszoldás lehetőségét és az állóképesség fejlesztését. A felnőtteknek rálátást biztosít a gyerekek mozgására, árnyas pihenőtereket az egymás közti kommunikáció során.

A jó játszótér izgalmat és kihívást nyújt, de komoly sérülési és egyéb veszélyek nélkül. T teszi ezt a játszószerkek védőtávolságának betartásával, ütéscsillapító burkolatok alkalmazásával, a veszélyes és egymással konfliktusos területhasználatok elszeparálásával. Olyan alkalmazott növényzete van, amelynek hajtása, termése, virága nem mérgező és nem ehető, nem allergén, ugyanakkor dekoratív: lombszínével, formájával, virág- és termédsízeivel vidámságot hoz, inspirál, jelzi az évszakok változásait, képes mindig új arcát mutatni a területnek.

A jó játszótér akadálymentes: közlekedőfelületein elfér a babakocsi, a kerekesszék; segíti a fogyatékkal élők (vakok és gyengén látók, siketek, mozgásukban korlátozottak) tájékozódását, integrációját, készségeik kibontását és fejlesztését.

A jó játszótér lehetőleg bekerített, éjszaka zárható és fenntartott: megakadályozza a háziállatok piszkítását, a vandalizmust és a veszélyes szemét (pl. törött üvegek) megjelenését.

A jó játszótér körültekintő tervezést, szakismeretet igényel. A tájépítészek ebben tudnak segíteni.

1. | *Az ütéscsillapító burkolat kreatív újraértelmezésével közkedvelt játékok újjáélesztésére vagy a fantáziájuk használatára lehet ösztönözni a gyerekeket. Erre példa az Országbíró lakótelepen létesített gumitégla ugróiskola vagy a tengert imitáló kék burkolat.*

2. | *A korosztályos játszószerkek minden gyerekeknek a saját képességeihez mérten kínálnak játéklehetőséget, például a margitszigeti Ökojátszótéren, ahol az ütőcsillapító burkolat természetes anyagból készült és vízáteresztő.*

3. | *A III. kerületi Hajógyári-sziget játszótérének óriás csúszdatere – megvalósítása után több mint tíz évvel is – töretlen népszerűségnek örvend.*

4. | *A XI. kerületi Dzsungel játszótér olyan tematikus játszótér, ahol a gyerekek az afrikai kontinens állatvilágával és formakultúrájával ismerkedhetnek.*

5. | *Az Újbuda Városközpont megújításakor létesített téren egy kisebb korosztályos játszótér segít abban, hogy amíg az egyik szülő a bevásárlást intézi, a másikkal a gyermek tartalmasabban töltse el az időt.*

6. | *A kislödi Sobri Jóska Kalandpark részeként készült el a betyáréletet bemutató tematikus játszótér.*

7. | *A Patkó Bandi népmese játszótér a Pécs – Európa Kulturális Fővárosa egyik beruházása volt az uránvárosi lakótelepen. A tematikus játszótér egyedi népi iparművészeti műemkek, amely csak természetes anyagokból készült.*

8. | *A metróépítéshez szükséges felszínrendezés kapcsán a XI. kerületi Kanizsai utcában hiánypótló játszótér épült. A Kincses Sziget játszótér a közeli óvoda miatt igen látogatott, és igazi óvoda utáni találkozóhellyé vált rövid idő alatt.*

9. | *A Veszprémi Állatkert régi majomházában létesített tematikus játszótér a felszabadult játék mellett játékos állatkerti ismereteket ad a gyerekeknek.*

10. | *Helka és Kelén balatoni legendájáról mesél a gyerekeknek a balatonfüredi tematikus játszótér.*

Rendezett utcakép

Az utcakép sokat elárul egy település, egy ország környezetkultúrájáról, lakóinak a közterületekhez fűződő viszonyáról.

Sajnos településeink döntő többségében ma az utcaképet táblaerdők jelrendszerei, különféle túlburjánzó reklámfelületek, légkábelek, oszloperdők, kapcsolószekrények, igénytelen burkolatok, elhanyagolt zöldsávok vagy nyílt vízelvezető árkok, alacsony esztétikai színvonalú utcabútorok, diszfunkcionális és sivár terek, gépjárműdominancia jellemzi.

Mindez különösen ott súlyos probléma, ahol a település turisztikai szolgáltatásokból kíván megélni. Ám tovább szélesítve a kört elmondható, hogy minden település lakóinak önbecsülését rombolja a kedvezőtlen utcakép.

A gyakorlati tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy a közterületi rehabilitáció önmagán túlmutató folyamatokat képes beindítani: például az igényes közterület inspirálja a lakosságot saját ingatlanjaik igényesebb átalakítására, renoválására; felértékeli a környéket, kedvez a vállalkozói környezetnek és az ingatlanpiacnak; odafigyelésre és felelősségre nevel.

Az elmúlt évtizedben – köszönhetően elsősorban az uniós forrásoknak – egy lassú, mégis előremutató változás indult meg a településeken, hiszen korábban ezt a területet meglehetősen elhanyagolták.

Az utca rendezése során általában megjelenik valamilyen zöldfelület iránti igény, a járdák, parkolóhelyek, forgalmi sávok rendezése, az utca funkcionális újrafelosztása iránti igény, közműrendezés, a berendezési sávok és az utcabútorok egységesebb, esztétikusabb kialakítása iránti igény.

Sok esetben érvényesíteni kell a műemléki, tűzvédelmi, közművesítési, felszíni vízelvezetési, akadálymentesítési, zöldfelületi és – nem utolsósorban – az esztétikai szempontokat is. Mindez olyan komplex szabadtér-tervezési szemléletet igényel, amely képes a szakágak, ágazatok, hatósági előírások, tulajdonosok és érintettek szempontjainak összehangolására.

A tájépítészeket ilyen generálszemlélettel képezik, és arra készítik fel őket, hogy az utcaképet faltól falig lássák át, és hangolják össze a nagyon sokszor eltérő szempontokat.

1. | Nyírbátorban egy, a Báthory család történetét elmesélő történeti sétány létesült néhány magántelek szanálásával. A sétány hívós környezeti minőséget hozott az addig elhanyagolt területre, amely a saját porták csinosítására ösztönzi a magánszférát.

2. | Balatonfüreden, a megújított reformkori városközpontban a burkolatok, fasorok és a berendezési tárgyak egyaránt a helyi épített örökséget erősítik egy jól átgondolt, érzékeny tájépítészeti tervezés eredményeként.

4. | Rendezett utcakép játékos pollerekkel Budapest XI. kerületében, a Körösy József utcában.

3. | Gyulán, a Kossuth utca rehabilitációja során faltól falig megújult az utcakép. Az eredmény egy esztétikus, forgalomcsillapított, mindenki igényeit egyaránt kiszolgáló utcaszerkezet.

5. | A XIII. kerületi Ditrői Mór utca rendezése során sikerült megtalálni azt a kompromisszumot, amely megfelel a közmuhszolgáltatóknak és a tűzvédelemnek is, ám berendezésében egyedivé teszi az utcát, és a fásítás is lehetséges.

6. | Sok esetben fontos feladat a falvak még nem létező magjának, gravitációs központjának kialakítása. A vidéki kistelepülések lakosságmegtartó képessége a szolgáltatások és a munkahelyek megléte mellett nagyban függ az

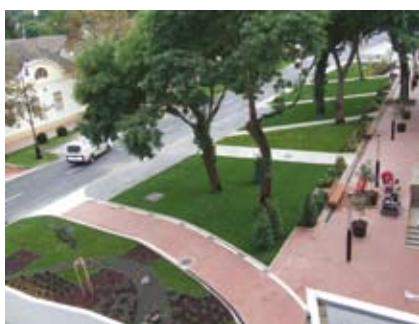
épített környezet szerethetőségétől és közösség-szervező, identitásteremtő erejétől is. Vassurányon a fő feladat egy karakteres, rendezett és egységes településközpont kialakítása volt, amely a falu közösség-szervező terévé válik. Az erősen széttagolt terek egy rendszerre váltak, kapcsolatot teremtve a közút által elválasztott térrészletek között.

7. | *Dabas főterének megújítása kiváló példa arra, hogyan lehet egy kistelepülésen az ezeréves hagyományokat és a reprezentációs funkciókat korszerű kertépítészeti eszközökkel és formavilággal egységbe fogni.*

A múlt és a jelen formavilága jól megfér egymással, ha megfelelő szakértelemmel és ízléssel közelítik azokat egymáshoz. Az új tér több korábbi széteső teresedést fog egységbe, integrálva az eltérő épületeket is.

8. | *A hódmezővásárhelyi Zrínyi utcában a mezővárosi utcakép szép kibontásával találkozhatunk, ahol az utcarendezés a homlokzati ritmushoz és az épített értékekhez alázattal közelít, miközben felszabadítja az utcát a hat évtized alatt ráarakódott összevisszaságtól, egységes és méltó keretbe foglalva a történeti utcaképet.*

10. | *A pécsi Vincze utcában egy korszerű vegyesforgalmú utca keletkezett, ahol a közép- tartó vízelvezető vápa még némi formajátékot is megengedett.*

9. | *A „Belváros új főutcája” projekt gyökeres változást hozott a Petőfi Sándor utca utcaképeben.*

11. | *A Hollán Ernő utca gyalogos- forgalmúvá alakításával lehetőség nyílt a zöldfelületek létrehozására is.*

Élhető közterek

W. H. Whyte településszociológus szerint – aki 16 éven keresztül kutatta az emberi viselkedést a köztereken – „nehéz olyan helyet tervezni, ami nem vonzza az embereket. Mégis figyelemre méltó, hogy ez milyen gyakran sikerül”.

A probléma egyik gyökerét abban látjuk, hogy nagyon kevés idő jut a pályázati hajrá idején egy-egy településnek arra, hogy megfogalmazza saját jövőképét, és egyeztesse a köztérre irányuló beruházás funkcionális kérdéseit a közteret használó érintettekkel, a köztér térfalait birtokló szomszédsággal.

A probléma másik gyökere a hagyományos mérnöki megközelítésmódban rejlik. Ma még nem a települési automatizmus része, hogy a megújításra váró köztértervezési feladat esetében a település tájépítész szakembert kérjen fel generáltervezőnek. Pedig a köztérépítészet a tájépítészszakmának természetes közege, amely a hagyományos mérnöki megközelítésmódok mellé – hozzáadott értéként – az élettelen és élő téralkotó elemek egészségesebb arányát, a használói szempontok feltérképezését és a köztéri dizájn, az esztétika iránti elhivatottságát adja hozzá.

A forráshiányos időszakok pontosan a pályázati hajrában nem létező időt kínálják fel most: hiszen a tervezés a beruházáshoz képest nagyon olcsó, ám igen fontos mozzanat. Ha van idő az érdekegyeztetésre, akkor a későbbi, reménybeli megvalósulás is szilárdabb alapokra építhető: sokkal befogadóbb, használtabb, élhetőbb lesz a köztér.

A közterek kialakítása nem szimplán mérnöki feladat, hanem egyben a legkézenfekvőbb lehetőség arra, hogy általa a helyi közösség megfogalmazza önképét, és kijelölje hosszú távú céljait. Csak a nagyon felszínes szemlélő hiheti azt, hogy egy köztér megújítása pusztán új burkolatokban vagy szökőkutak létrehozásában mérhető. A köztérépítészet sokkal inkább a helyi közösségek politikájának tárgyasult kivetülése, amely még egy középületnél is nagyobb hatással bír a helyi közösség mindennapjaira.

A jó köztér ilyen módon a helyi közösség kulturális, kereskedelmi és a közügyek gyakorlását (gyülekezést, találkozásokat, közbeszédet) elősegítő fóruma, a helyi közösségi megújulásban rejlő erő, azaz a település versenyképességének egyik záloga.

1. | Vassurány főterének létrehozásához – már a pályázatra való felkészülés szintjén – tájépítészt vontak be a koncepcióterv elkészítéséhez.

- △ 2. | *Rákospente kerületközpontban 2011-ben (Budapest, XVII. kerület) az egykori buszvégállomásból városközponti főteret hoztak létre, igen magas nívón. Az átalakítás alapja egy 2007 óta formált jövőképkalkotás volt, amelynek szlogenje: „Modern kertvárost építünk.”*

- △ 3. | *Pécs Széchenyi tere az Európa Kulturális Fővárosa kiemelt projekt keretében, tervpályázati előkészítés után újult meg tájépítész generáltervezésében.*

- △ 4. | *Veresegyházán az organikus építészeti elemeknek dolgozik alá a szintén organikus megfogalmazású új főter, amely az épületekkel egy időben készülve az építész-tájépítész közös gondolkodás szép példája.*

- △ 5. | *Hódmezővásárhelyen tájépítész és üvegművész fogott össze, hogy egy egészen példátlan kortárs utcarendezés során az európai mezőnyben is értelmezhető közteret hozzanak létre.*

6. | Százhalombattára új főteret varázsolt néhány tájépítész, amelyet 2010-ben a Magyar Urbanisztikai Társaság zsűrorai a legjobb megvalósult projektnek tartottak.

7. | A nyírbátori templom méltó előteret kapott a hozzáértő tájépítészeti munka által.

8. | Budapest XI. kerületében, az Újbuda Városházánál az egykori parkolóterületből lett izgalmas kortárs terepítészeti elemekkel és magas zöldfelületi aránnyal létrejött multifunkciós tér tájépítészeti tervezés eredményeként.

9. | Dabas egy régóta megélt hiányt pótol az azzal, hogy sikeresen megvalósította, amit stratégiájában elhatározott: egy városközponti rendezvényteret hozott létre. Mind a stratégiaalkotásban, mind pedig a tervezésben tájépítészek segítették a munkát.

Közterületi zöldfelületek

A közterületi zöldfelületek tervezése, kivitelezése, fenntartása az egyik leghagyományosabb tájépítészeti feladat, hiszen a szakma a kastélykertek létrehozásakor, majd később az első közparkok kialakulásakor (Városliget, Central Park) kezdett önálló szakterületté formálódni.

Településeinken a környezeti ártalmak (zaj-, por-, légszennyezés, rezgés) a beépítési intenzitással és a burkolt felületek arányának növekedésével járó káros hatások (hősokk, hőmérsékleti reflexió, vízelvezetési gondok, alacsony páratartalom, mélyárnyék, nagy felületi hőingás, az élővilág pusztulása, zsúfoltság, stressz) miatt egyre nagyobb a városlakói igény a települési zöldfelületekre, közkertekre, közparkokra, intézménykertekre (pl.: múzeumkert, templomkert, kegyeleti park, szanatórium és kórházkert), parkerdőkre, zöldsávokra és -zónákra. Ezek a zöldfelületek képesek a környezeti ártalmakat mérsékelni, a káros hatásokat ellensúlyozni, amennyiben ezt egy jól felépített, funkciógazdag zöldfelületi rendszerként üzemeltetjük.

A nagyvárosok zöldfelületi hiánya és a lakosság zöldfelület iránti igénye a legtöbb nagyobb településen rendszeresen felmerülő közéleti kérdés. Ezekben nem pusztán a zöldfelület aránya, hanem a minősége, funkcionális használhatósága és fenntarthatósága is komolyan felmerülő, válaszokat igénylő kérdéskör.

Az elmúlt három évtizedben a közterületi zöldfelületek állapota – főként a forráshiányra hivatkozva – folyamatosan romlott. A pályázati pénzekből megvalósított közterület-rekonstrukciók során főként a zöldfelületek szigetszerű megújítása volt csak jellemző. Pedig a közparkok rendkívül sokoldalúan javíthatnák településeink vagy egyes településrészek életminőségét. A parkok mai szerepe már nem pusztán a polgári reprezentáció. Olyan szabadtéri szolgáltatásokra is alkalmassá tehetők, amelyek vonzóképeséggel, sőt bevételt termelő tulajdonságokkal is rendelkezhetnek. Rekreatív, testi és szellemi regeneráció, városklíma-javító hatás, sport- és kulturális rendezvények és létesítmények, gyűjteményes jelleg, játéktér, szabadtéri vendéglátás, kegyeleti jelleg: mind-mind olyan funkciók, amelyek egy modern települési zöldfelületnek külön-külön a sajátjai lehetnek. Ez a bonyolult struktúra csak tapasztalt tájépítész irányításával, felkészült tervezői hozzáállásával hozható létre vagy rekonstruálható.

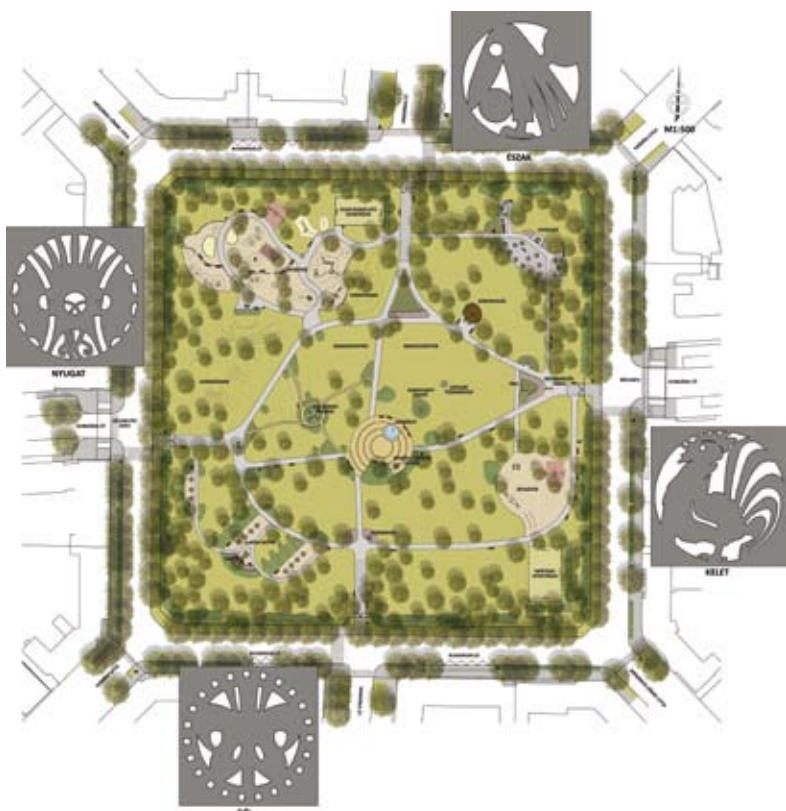
1. | *A gyulai Kossuth téren az a tétel nyert bizonyosságot, hogy még egy közúti körforgalom is lehet érdekes. A rendezés során jelentősen nőtt a zöldfelületi arány és a több mindenre használható tér aránya is.*

2. | Pécs, Tettye városrészben az Európa Kulturális Fővárosa beruházások során egy új közparki struktúra jött létre rendezvény-, sport- és rekreációs terekkel, borzóval.

3. | A XI. kerületi Lágymányosi-öbölben átalakult a Kopaszi gát és környezete. Az utóbbi Pro Architectura-díjjal honorált tájépítészeti alkotás egy, a budapestiek körében egyre kedveltebb közparki struktúrát hozott létre, ahol egyaránt lehet evezni, futni, strandolni, sétálni, játszani, inni és enni, vagy csak heverészni a gyepen. Mert itt „a füre lépni szabad!”, ahogy erre a táblák is felhívják a figyelmet.

4. | Budapest XIX. kerületében, a Wekerletelep közepén található Kós Károly téren nemrég fejeződött be a park rekonstrukciója, melynek tervezését tájépítészek irányították.

- △ 5. | Néha egy-egy gesztus is elegendő, hogy a funkciótlan zöldfelületekből valami vonzóbbat hozzunk létre. Ez történt a balatonfüredi Kiserdő esetében is, ahol a sétányhálózat és a bútorozás megújításával egy élő zöldfelület jött létre, amely átmenetet képez a parkerdei és a közparki funkciók között.

- △ 6. | A kaposvári Cseri park ötletpályázat során a tájépítészek egy kalandjátészóter ötletét vetették fel. A közel 20 hektár területű közpark rekonstrukciója a „Somogyország” koncepcióra épült, amely játékos formában mutatná be a megye építészeti, kultúrtörténeti és természeti értékeit.

- △ 7. | A devecseri iszapkatasztrófa után tájépítészek ajánlották fel önkéntes tervezői munkájukat annak érdekében, hogy az iszap által tönkretett, elöntött településrészen az iszap és a romok helyét egy 7,5 hektáros emlékpark vegye át.

Városklíma és zöldebb városok

A klímaváltozás érzékelhető hatásai, illetve a városi tájalakulás negatív hatásai arra hívják fel a figyelmet, hogy a városökológiai kutatásoknak és az alkalmazott kutatás eredményeinek a beépítésére van szükség a városfejlesztésben, várospolitikában. A hőszigetek kialakulása, a légszennyezés, a szmogharang, a burkolt felületek arányának növekedése, a beépítési intenzitás növekedése, a zöldfelületiarány-változás és az átszellőzés, mind-mind ezen tájépítészeti kutatások fókuszában állnak. Ezek a kutatások elsősorban a változáskövetésre, az állapotvizsgálatra koncentrálnak, illetve olyan alkalmazható módszerek, politikák kidolgozására, amelyekkel ezek a káros hatások mérsékelhetőek, a rossz tendenciák visszafordíthatóak. A kutatók vizsgálataikhoz bevetik a korszerű távérzékelési, űrfelvétel-elemzési, térinformatikai módszereket, amelyek ez idáig soha nem lehetséges mélységben képesek a változásokat feltárni.

Az „élhető város” jelszó a várospolitikák egyik vezérmotívuma lett világszerte, az európai tagállamok által elfogadott Lipcsei Charta pedig azt vetíti előre, hogy az európai közösség fejlesztési alapjai ebbe az irányba mozdulnak el 2013 után. Ehhez a gondolathoz nemrégiben felzárkózott egy eredendően holland kezdeményezés, a Green City mozgalom, amely hamar európai méretűvé szélesedett: 2009 októberében már a strasbourg-i Európa Parlamentben magas rangú európai politikusoknak tartottak erről egész napos fórumot. A mozgalom célja kutatásokon és mintaprojekteken keresztül igazolni, hogy a városok „zöldítésébe”, azaz a zöldfelületek fejlesztésébe, a közterületek ökotudatos kialakításába fektetett fejlesztési pénzek nettó haszonnal járnak a városgazdálkodás számára, amely az ingatlanérték emelkedésén, az emberi munkakörnyezet javulásán, a közegészség javulásán, a „természet ingyenes szolgáltatásain” (pl.: klimatizálás, energiamegtakarítás, levegőszűrés) keresztül érvényesül. Hollandiában a kutatások már kimutatták, hogy ott ez a megtérülési arány 1:6. Az európai szervezethez csatlakozó magyar Zöldebb Városokért Mozgalom egyik célja, hogy a megtérülési rátát idehaza is igazolni tudja. Mind a mozgalomban, mind a kutatásokban, mind a várospolitikák kidolgozásában, mind pedig a mintaprojektek fejlesztésében ott vannak a hazai tájépítész szervezetek, az egyetemi kutatók és a gyakorló tájépítész tervező- és kivitelezőcégek.

1. | *A városklíma
tetőkertek létesítésével javítható.
A tetőkert az épületek mechanikai
és UV-védelmét, klimatizálását és a
csapadékvíz tisztítását is javítja.*

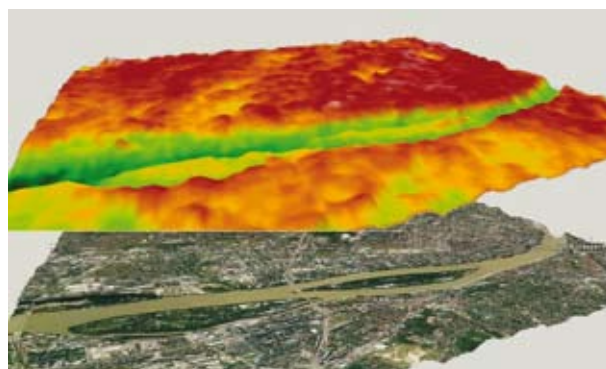

- △ 2. | Nagy felbontású infrafelvételek, modern elemző szoftverek és tájépítészeti szakértelem segítségével rendkívül pontos, városrészre, település egészére, sőt régiókra kiterjedően elemezhető az adott terület zöldfelületi intenzitása. Eltérő időszakban kielemezett felvételek segítségével az adott terület zöldfelületi intenzitásváltozása is tetten érhető. Segítségével rengeteg városökológiailag káros és előnyös folyamat követésére, igazolására van mód és lehetőség, amely a várospolitikai koncepciók alátámasztását szolgálhatja.

értelmezhető hatása van. A Nagy-Britanniában élők körében kimutatták, hogy évente 14 millió munkanap esik ki a termelésből városi stresszbetegségek miatt, míg a zöldfelületben gazdag környezetben élőknel 10%-kal kevesebb a kórházban eltöltött napok száma. A tanulók koncentrációja is 10%-kal nő zöld környezetben.

- △ 3. | A Duna-völgy és a szomszédos területek hőszigetmodell-térképe egy pokolbéli táj képét vetíti fel. A drámai kép ábrázolja a városi hősziget brutalitását. A hőmérséklet-különbség 27 °C-ig megy fel. A városi „zöld szigetek” kompenzációra képesek, pl. a Duna-völgy a szigetekkel, a part menti zöldsávokkal hatékony hősziget-csökkentőnek bizonyul. A zöldfelületi rendszer különleges ökológiai értékére hívja fel a figyelmet.

- ▽ 4. | A margitszigeti futókör a Duna, mint fő átszellőzést biztosító „szélcsatorna”, nyomvonalán egy zöldfelülettel klimatizált lehetőséget biztosít azoknak, akik szabadtéri sportok útján, jó levegőben akarnak megszabadulni a munkahelyi stressztől vagy a fölösleges kilóiktól. Ennek mérhető, közgazdaságilag

MAGYAR GREEN CITY TANÁCS

5. | Magyarországon is működik a Green City Tanács: a kormányzat részéről a Vidékfejlesztési Minisztérium, az egyetemek közül a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kara, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Növényvédelmi, Természetvédelmi Intézete, valamint a „zöld szakmák” szakmai szervezetei vesznek benne részt (Magyar Kertépítők Országos Szövetsége, Magyar Építész Kamara Táj- és Kertépítészeti Tagozat, Magyar Önkormányzati Főkertész Szövetség, Zöldtető- és Zöldfalépítők Országos Szövetsége, Zöldebb Városokért Nonprofit Kft., valamint a Magyar Tájépítészek Szövetsége).

A tanács operatív szerve a közelmúltban akkreditációs rendszert dolgozott ki, amelyen keresztül minden városi fejlesztést minősíteni lehet a zöld város szempontjai szerint.

6. | A margitszigeti Ökojátsszótér az első Green City akkreditált projekt Magyarországon. A játszótér svéd cégek támogatásával épült meg, hallgatói ötletpályázat alapján, tájépítész szakcégek tervezési és kivitelezési közreműködésével.

A játszótér napelemes világítással, mechanikus játékokkal, környezettudatra nevelő oktató táblákkal, környezetbarát anyaghasználattal és kis fenntartást igénylő, ugyanakkor változatos növényzettel épült meg, hogy a legifjabb generáció játszva tanuljon általa fenntarthatóságot.

Közterületi formatervezés

A közterek tárgyai, bútorzatai a leggyakrabban olcsó, alacsony minőségű szériatermékek. Sok esetben különböző korokból származó, régen cserére szoruló (ott felejtett) berendezési tárgyak találhatók hazai közterületeinken. A közműszolgáltatók, közútkezelők által elhelyezett tereptárgyak gyakorta nem éppen esztétikus látványt nyújtanak, hiányzik belőlük a minimális igény is a funkcionalitáson túli szép iránt. Ez az oda nem figyelés „a vizuális környezetszennyezés” egyik legtipikusabb formája, amely az igénytelenség, a nemtörődömség, a rendetlenség látszatát kelti, az épített környezetet használók érzelmeire pedig nyomasztólag hat.

Hazánkban még jóval kevésbé képezi a települési gondolkodás részét, de az európai kontinens több országában már régóta nagy hangsúlyt fektetnek a közterületi arculati kérdésekre. Különösen azokra a városokra jellemző ez, ahol az idegenforgalomból szerzik bevételeik jelentős részét. Ott nagyon határozott stratégiai kérdés, hogy milyen legyen az utcakép. Miért? Mert a városok, régiók versengenek egymással, és ebben a versengésben valami olyan egyedi jelrendszer kialakítására törekszenek, amely versenytársaiktól határozottan, és a város legapróbb részletmegoldásaiban is megkülönbözteti őket. Ami azt üzeni, hogy „itt vagy!”

Tudatos cél tehát, hogy a turisták által például az interneten megosztott fotók ingyen reklámja nyomán mi is abban a városban akarjunk nyaralni, bennünket is hatalmába kerítsen a csak ott és csak személyesen megélhető életérzés. Gondoljunk csak arra, hogy például London közterein alig tudunk olyan fotót készíteni, amelynek háttérében ne egy jellegzetes postaláda, telefonfülke, utcatábla, taxi, emeletes busz, sorházelőkerítés vagy nagy gránitlapokból álló járda állna. Másrésztől tudatos cél a település lakóinak érzelmi befolyásolása, a pozitív képzetek („jó itt lakni”, „ide tartozom”, „rend van”) megteremtése is.

Egyes települések tehát felismerték, és tudatosan az arculatuk részévé tették a köztér dizájnban rejlő lehetőségeket, és ezzel a tudatos arculati stratégiával készpénzre váltható életérzést kínálnak lakóiknak, látogatóiknak. Gazdasági döntéseinknek (pl. Hol legyen a székhelyem? Hol lakjam?) igen magas faktorát jelentik az érzelmi alapú döntések, a racionalitás mellett. A városmárka-építés pedig erre az érzelmi faktorra apellál.

1. | Budapest II. kerületében a Millenáris park egy gyárterület rehabilitációját követően vált zöldfelületté. A parkban elhelyezett egyedi tervezésű gyéppadok corten acél keretezése finoman utal a terület ipari múltjára, amelyet a jelen zöldfelületi területfelhasználása váltott fel.

2. | *A budapesti XIII. kerületi Ditrói Mór utcában a Vígsház előtereként történt meg a tájépítészeti köztér-rehabilitáció egyedi utcabútorok alkalmazásával. A bútorzat színe színekódjában is azonos a színházi függönyök színével, és egyfajta gyűrt és hímzett drapériát mintáz. Az átalakítás után sok ember csak azért jön ide sötétedés után, hogy gyönyörködjön a bútorok esti fényében, amelyek ekkor (mint a színházak a rivaldafényben) teljesen átlényegülnek.*

3. | *A „Budapest Szíve” fejlesztések egyik projektjeként az egész Kiskörút felszíne átalakult. Remek csapatmunkában, több tájépítész- és építésziroda együttes erőfeszítésének köszönhető, hogy a körút járdafelületei és gyalogos teresedései azonos (és egyedi) utcaburkolatot kaptak, amelynek formája az egykori pesti városfal kontúrjára utal. A megszületett burkolat nagyvonalúan fogja keretbe a pesti belvárost, amely immár emberibb arcát mutatja – újra.*

4. | *Budapest III. kerületében a Graphisoft Park központi terének egyedi tervezésű vízarchitektúrája nem pusztán a szemet vezeti: a fotóról mindenkinek, aki egyszer arra járt, azt a hazai kutató-fejlesztő központot juttatja eszébe, ahol annyira inspiráló volt jelen lenni. Az ott dolgozók körében ez a tudatos tájépítészeti koncepció alapján megszületett központi motívum az innovációs park szimbólumává vált.*

5. | *A balatonfüredi Zákonyi sétány tájépítészeti átalakítása a helyi gazdaságot is mobilizálta: a füredi kőbánya újranyitására eredményeként egyedi kőpollerekkel gazdagodhatott az utcakép. Mindez jó példája annak, milyen járulékos haszna lehet a köztéri dizájnnak a település gazdasági potenciáljára.*

6. | *A tájépítész sok esetben dolgozik együtt képzőművészekkel annak érdekében, hogy a létrehozott köztérnek egyedi arculata jöjjön létre. Budapesten ilyen projektek valósultak meg például egy Paulai Ede utcai társasház kertjében, ahol pirogránit kavicsok, illetve az Egyetem téren, ahol megvilágítható üvegpollerek teszik egyedivé a térépítészeti kompozíciót.*

8. | *Rákosmente kerületközpontban a rehabilitáció során egy egyedi vízarchitektúra keletkezett, amelynek nemcsak érdekes, modern*

7. | *Balatonfüred reformkori városközpontjában, a Gyógy téren elfeledett forrásokat tárt fel a rekonstrukció, és méltó ivókút jött létre egyedi tervezés eredményeként.*

formája jelent vonzást, hanem az a speciális, számítógép-vezérelt vízfüggöny is, amely egyedi mintázatokat képes kirajzolni. Az alkotás térmágnesként vonzza magához az embert.

9. | *A Tihanyi Bencés Apátság környezetrendezésekor a szimbolikus gesztusok mellett az anyaghasználatban az időtállóság és a finom részletek iránti igényesség tükröződik. A templom előtti tér halakat formázó burkolatmintája különböző színű, egyenként válogatott kavicsokból áll össze.*

Köztéri művészetek

A „Public Art” kifejezés legelterjedtebb magyar fordításában köztéri művészetet jelent. Leegyszerűsítve olyan művészeti irányként definiálható, ahol a társadalmi nyilvánosság tereiben jelenik meg a művészeti alkotás. Azonban az 1980-as évektől kezdve egyre inkább beszélhetünk ezen művészeti megnyilvánulásokban egyfajta új típusú, társadalmilag elkötelezett irányzat kibontakozásáról. A társadalmilag elkötelezett munkák jellemzője a közösségi szerepvállalás az autonóm, individualista művészettelfogással szemben. A díszítő funkcióval vagy a hatalmi reprezentációval szemben ezek a munkák inkább a nyilvánosság bevonására törekszenek. Olyan közügyekre próbálnak reflektálni a nyilvános térben történő megjelenítés vagy alkotási folyamat által, amelyek egy adott közösséget vagy az egész társadalmat foglalkoztatják. A köztéri művészet a művészet elitista felfogásával szemben olyan struktúrák kiépítésére törekszik, melyek a kultúrateremtéssel együtt járó „hatalmat” a lehető legtöbb emberrel osztják meg. Ebben a kontextusban a művészeti alkotás szerepe megváltozik: közérthetőségre törekszik, társadalmi problémákra, alapvető demokratikus vagy morális értékekre mutat rá, társadalmi párbeszédet generál. Napjainkban a köztéri művészet egyre inkább elmozdul civil irányba (Civic Art), ahol a művész mint felelős polgár vesz részt a hely jobbítását célzó erőfeszítésekben, és közös ügyekért száll síkra művészeti megnyilvánulásain keresztül. A törekvésekben kitapintható az a szándék, hogy a művész a művészet erejével kíván aktivizálni egy bénult és fragmentált társadalmat. A jól megtervezett beavatkozás és az ezek során kialakuló állampolgári együttműködések jelentősen hozzájárulhatnak egy szűkebb vagy tágabb közösség konszenzusos jövőképeinek megalkotásához. A jól felépített köztéri művészeti akcióorozat az egyik leghatékonyabb ún. soft eleme lehet egy közterületi rehabilitáció, egy szociális városrehabilitáció vagy egy települési jövőképalakítás előkészítésének. A nemrég elhunyt, szinte látnoki képességekkel rendelkező Steve Jobs (az Apple társalapítója) gyakorta mondogatta, hogy igazán időtálló dolgot csak a technológia és a művészet kereszteződésében lehet létrehozni. Talán nem véletlen, hogy a közös tereink, településeink és tájaink jövőjével foglalkozó tájépítészek gyakorta élnek a köztéri művészet eszközeivel.

1. | *KÓD-projekt, Kápolcs. Az installáció azt boncolgatja, hogy vajon minden eladó-e (beleértve a tájat, kertet), és ha igen, akkor mi az értéke? Görbe tükör fogyasztói társadalmunk előtt tájművészeti eszközökkel.*

2. | *PET-END projekt, Vigántpetend.*
Önkéntesek gyűjtötték szorgalmasan az eldobott PET palackokat, hogy végül a Művészetek völgyében egy óriási csigát építsenek belőle. Így lett az eldobhatóból újra érték.

3. | *KÉSZEN-LÉT projekt, Cípő-mező. Vajon amit mi a boltban készen kapunk, az honnan származik? A városi ember dilemmái a kapolcsi tarlón.*

4. | *„Göröngy”-projekt. Landart az ember és táj kapcsolat narratíváiról.*

5. | *„Ön itt áll” című közterületi orthofotó-játék Győrben. A városlakók a köztéren installált légifelvétellel előregyártott matricát ragaszthattak, így lassan kirajzolódott a jó helyek, a nemszeretem helyek, a kötődések és a fejlesztést igénylő területek lakossági prioritási sorrendje.*

6. | *Az Új Irány Csoport a VIII. kerületi Palotanegyed szociális városrehabilitáció kapcsán köztérművészeti projektek segítségével igyekezett megalapozni egy addig nem létező közösségi identitástudatot az ott lakók körében.*

7. | *„Versellés” – interaktív szobor a 2005-ös Tehénfesztiválon.*

8. | *A Magdolnanegyed szociális városrehabilitáció keretében a Mátyás téri gyerekek egyedi utcabútort gyártottak művészeti irányítással.*

Kulturális örökségvédelem

Számos olyan kultúrtörténeti emlékünkhöz létezik, amelyek mint műemléki környezet, mint település- vagy tájszerkezeti elem, mint híres faegyed vagy mint zöldfelület (történeti kert) jelentenek helyi vagy országos kulturális örökséget.

A kertművészeti alkotások – természetükből fakadóan – a magyar kulturális örökség egyik legveszélyeztetettebb és legkevésbé kutatott fajtáját jelentik. Történeti kertjeink értéke annál jelentősebb, minél inkább megmaradt (és nem épült el) teljes területük, és azokat eredeti rendeltetésüknek megfelelően, vagy ahhoz nagyon közelítő formában használják.

A hazai kastélyok és kastélykertek, történeti kertek zöme sajnos erősen lepusztult állapotban van, amiből az ide látogatók az ország gazdasági állapotára is következtethetnek. Azonban még ilyen körülmények között is sikerült eredményeket elérni, amelyben nem kis feladat hárult a műemlékvédelemben, történeti kertek kutatásában és rekonstrukciójában, kezelésében (hasznosítási tervek készítésében) járatos tájépítész szakemberekre.

Nemcsak a társadalom szerkezete változott meg radikálisan az elmúlt 100–150 esztendőben, hanem a történeti kertek látogatóinak száma is radikálisan nőtt. Kézenfekvő tehát, hogy erre a megnövekedett intenzitásra és funkcióigényre kell történeti kertjeinket átszabni a műemléki szempontok figyelembevételével.

Az egyik alapvető célt a kert eredeti térszerkezetének rekonstruálása jelenti, amely sokszor inkább ritkítást, „erdőből” történő kibontást jelent, és nem ültetést. A hatékony növény szelekcióhoz szükséges, de nem elégséges a botanikai ismeret: többre van szükség. Olyan kerttörténeti, térszerkezeti, mérnöki érzékre, amely képes a korábbi ligetek, facsoportok határai, betemetett utak, terepadottságok, vízfolyások és korabeli ábrázolások alapján a helyes arányt megtalálni a rekonstrukció során.

Egy-egy kertrekonstrukció a helyi közösség számára is jelenthet munkaalkalmat és közösség-szervező erőt az iparos munkák, kertfenntartás, szállodaüzemeltetés, faiskola, vendéglátás, a kerti funkciók újjáélesztése vagy új funkciók meghonosítása által. Nem beszélve arról, hogy egy-egy jól sikerült rekonstrukció turisztikai vonzerővel gazdagíthatja az adott települést.

1. | *A Gödöllői Kastélypark rekonstrukciójának részeként a beteg és menthetetlen gesztenyefasort teljesen lecserélték egy rezisztensebb gesztenyefajtára. A fasortelepítés többször faiskolázott, koros faegyedekből történt meg.*

2. | *A balatonfüredi Kiserdő az ország első magyar reformkori kőszínházának helye, amelyet Kisfaludy javaslatára, közadakozásból 1930–31-ben építettek, s mára már csak dór oszlopsora maradt meg. A történeti kutatásokon alapuló közparki rekonstrukció a helyi örökségvédelem szép példája.*

3. | *A tihanyi Bencés Apátság környezetrendezésekor a rendház belső udvarán kialakított fűszerkert a bencés rend szellemiségéhez és hagyományaihoz, a tihanyi levendulások táji jellemzőihez, illetve a hazai kertművészet és az épület építészeti, műemléki adottságaihoz egyaránt illeszkedik.*

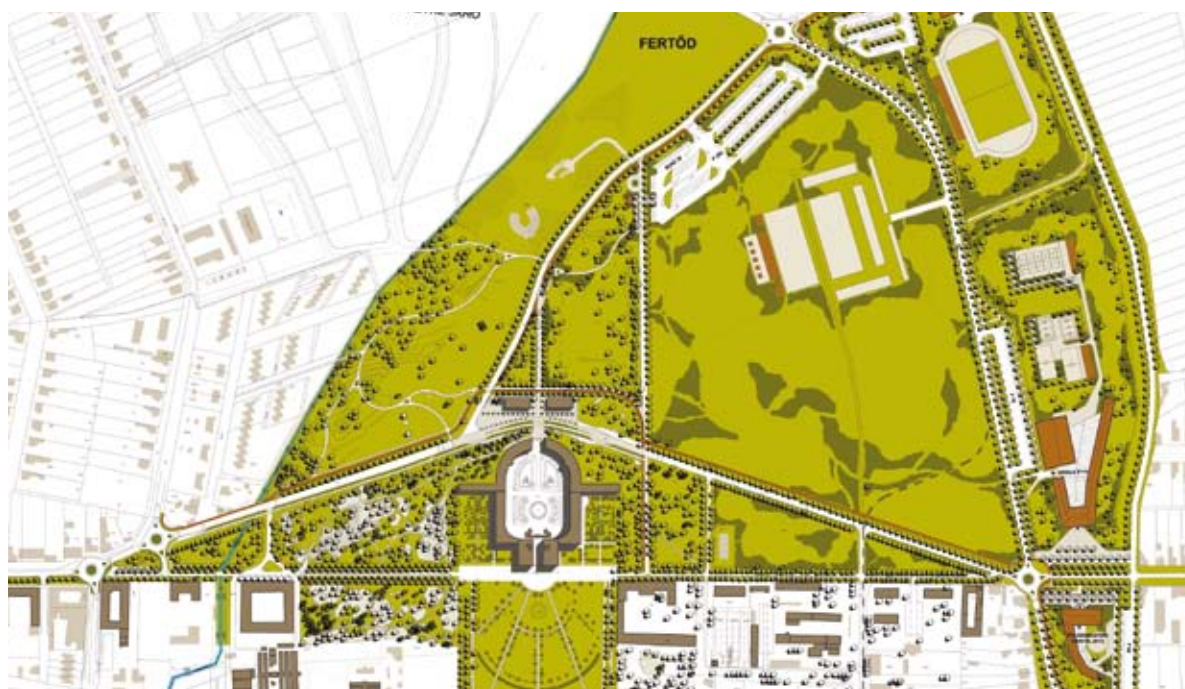

4. | *Részlet az edelényi kastély parkjának kertépítészeti rekonstrukciós tervéből.*

5. | *Dég – a Festetics-kastély 300 hektáros parkjának jelentős része beerdősülve várja a rekonstrukciót. Az egykori kastélyparkon, amely hazánk legnagyobb parkja, számos kezelő osztózik, a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága ebből ma pusztán 34 hektárt kezel. Itt elkezdődött a nyiladékok kitisztítása.*

6. | *Átnézeti részlet Fertőd–Északi kertek, kamarakert, díszudvar és rózsaudvar kertépítészeti engedélyezési tervéből.*

7. | *Fertődön 10 km összhosszúságú megtisztított allé és 360 formára nyírt tiszafakúp jelöli ki az egykori barokk tájszerkezet főbb szerkezeti vonalait és funkcionális felületeit. A több évtizede zajló kertművészeti kutatásokban a tájépítész szakemberek meghatározó szerepet játszottak.*

Egyedi tájértékek

A természetvédelem és a kulturális örökségvédelem körébe tartozó, hivatalosan védett objektumok mellett még számtalan olyan egyedi tájérték található az országban, amely országos szinten ugyan nem kiemelkedő jelentőségű, de helyi szinten értéket képvisel.

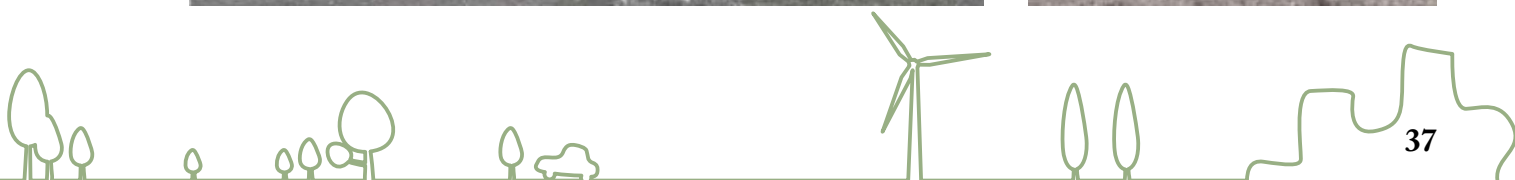
A természetvédelmi törvény szerint egyedi tájértékeknek nevezzük az adott tájra jellemző olyan természeti értékeket, képződményeket és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elemeket, amelyeknek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentőségük van (pl. gémeskút, kőkereszt, fasor).

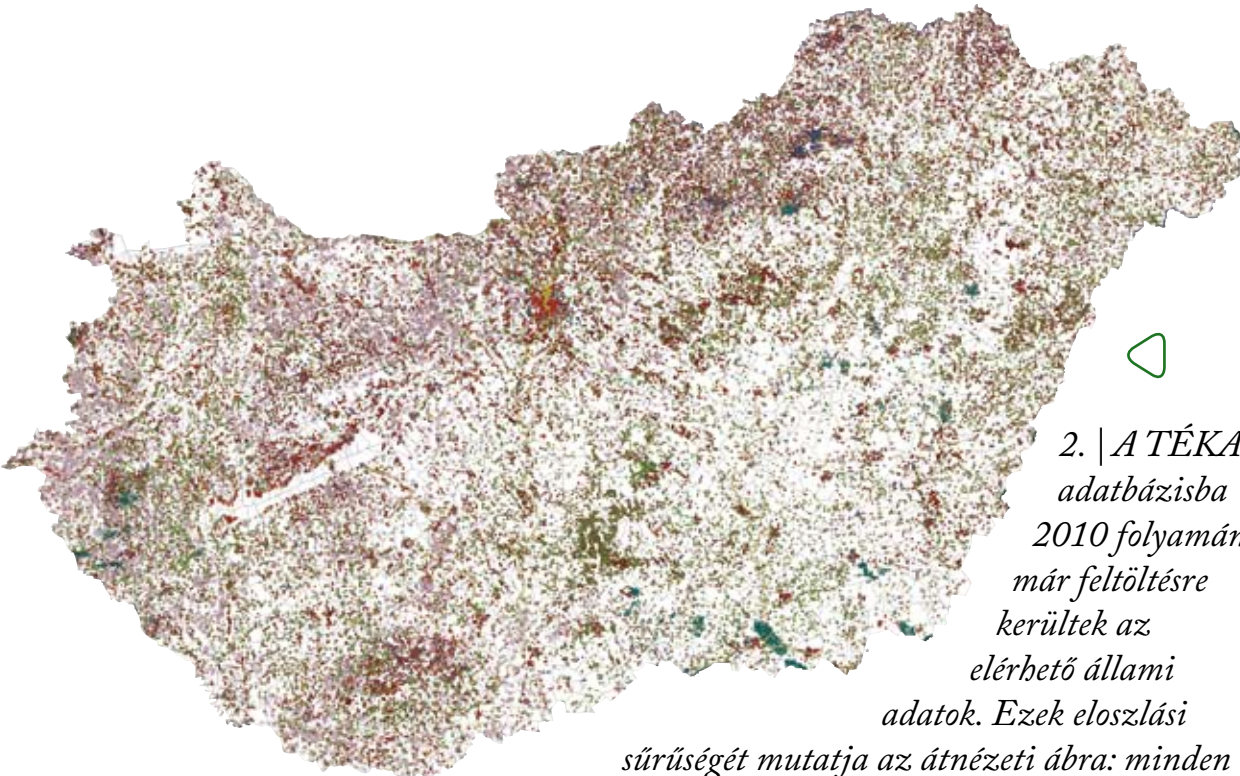
Tájépítészek irányításával tudományos kutatócsoport alakult arra, hogy megkezdje fel térképezni Magyarország egyedi tájértékeit. A Tájérték Kataszter, röviden TÉKA- projekt 2009-ben indult el a Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti Karán a Norvég Élettudományi Egyetem Tájépítészeti és Területfejlesztési Kara, a Földmérési és Távérzékelési Intézet, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, valamint a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat partnerségével. Az adatbázisba először az államilag nyilvántartott egyedi tájértékek kerültek fel, majd a projekt adatbázisa fokozatosan nyitott a települések és az iskolák felé. A projekt keretében célul kitűzött egységes, az egész országra kiterjedő online kataszter alapozása 2011-re létrejött a tajertektar.hu weboldalon. Ez a tájértékkataszter mára már nemcsak integrálja a kulturális és természeti értékek meglévő adatait, hanem új terepi felmérések révén, valamint a civil társadalom aktív részvételével folyamatosan ki is egészíti a hiányzó adatokat. A tájértékvadászathoz bárki csatlakozhat a világhálón, és újabb adatokat, leírásokat, fotókat tölthet fel a rendszerbe.

A TÉKA-adatbázis működése révén a döntéshozók, szakértők és a civilek számára elemezhetővé válnak adott területek egyedi tájértékei, növelve ezzel a helyi identitástudatot, a helyi környezet iránti felelősséget, és elősegítve a helyi és regionális értékekre alapozott fejlesztéseket. Számos európai országban a vidékfejlesztési támogatásokra történő pályázatoknak mérőszáma az adott terület egyedi tájértéksűrűsége. Elképzelhető, hogy ez a későbbiekben általános gyakorlattá, irányelvvé válik az Európai Unión belül.

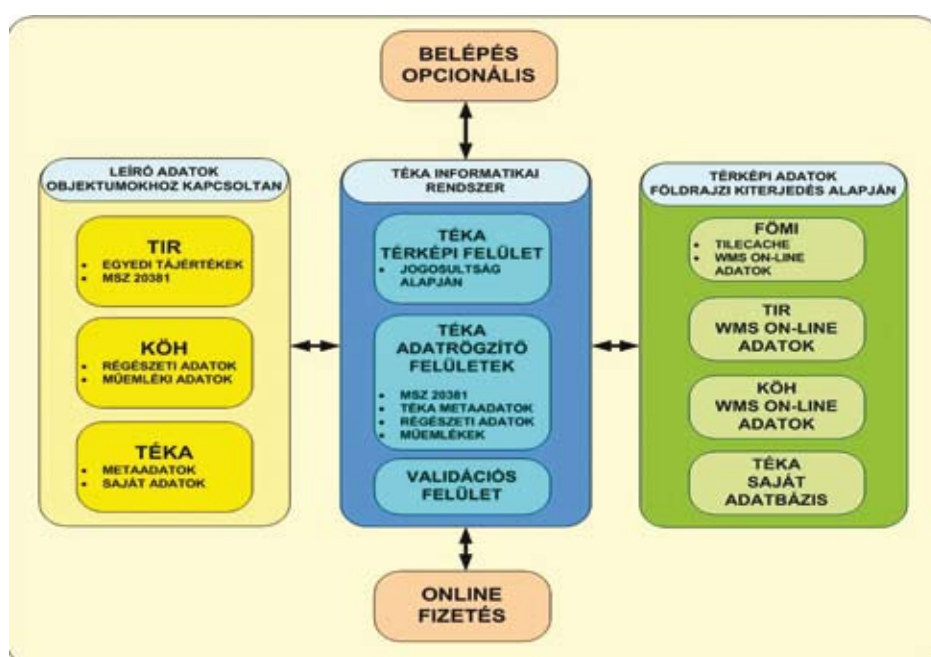

1. | Népi építészeti emlékek, katonai temetők, fasorok, emlékművek, gémeskutak, romtemplomok is az egyedi tájértékeink közé tartoznak.

2. | *A TÉKA-
adatbázisba
2010 folyamán
már feltöltésre
kerültek az
elérhető állami
adatok. Ezek eloszlási
sűrűségét mutatja az átnézeti ábra: minden
egyes színes pont egy-egy egyedi tájértéket jelöl,
amely mögött adatbázisba rendezve szöveges leírások,
koordináták, helyszínrajzi és fotóinformációk is találhatóak.*

3. | *A TÉKA- adatbázis elvi sémáját, adattartalmait és használói szintjeinek felépítését mutatja be az infografika.*

Települések fenntartható fejlesztése

Településeink fejlesztésének megalapozását a jogszabályilag előírt Településfejlesztési Konceptió, illetve újabban az uniós fejlesztési források megszerzéséhez feltételül szabott Integrált Városfejlesztési Stratégia (IVS) és ennek akcióterületi tervei készítik elő. Ezeken túlmenően részterületekre, ágazatokra (pl. környezetvédelem, települési zöldfelületek, gazdaságfejlesztés, vízgazdálkodás, erdészet, energetika, közlekedés, közművesítés stb.) készülhetnek fejlesztési dokumentumok.

A tájépítészeket arra képzik, hogy a fejlesztési tervek, koncepciók, stratégiák előállítását – a szükséges szakértők bevonásával – el tudják végezni. Teszik ezt szakmájukból, hitvallásukból fakadóan olyan szemlélettel, amely a tájterhelhetőséget, -potenciált, a fenntarthatósági szempontokat érvényesíti a települési fejlesztésekben. Mivel a táj felfogásukban nem más, mint a kultivált (művelésbe vett), humanizált természet: bizonyos értelemben a település is felfogható olyan tájtípusként, ahol a művelés és a humanizálás rendkívül intenzív, míg a természeti táj visszaszorult. Ilyen értelemben a tájépítészet az urbanisztikával jelentős és egyre szorosabb határterületet képez.

A szakterület képviselői gyakorta vesznek részt, igen eredményesen, településfejlesztési ötlet- és tervpályázatokban is, amelyek során az önkormányzati megbízók ötleteket és inspirációt gyűjtenek, vagy éppen a pályázat útján társadalmasítani akarják a helyi fejlesztéssel kapcsolatos problémákat, kihívásokat, lehetőségeket, alternatívákat.

Néhány részterületen, illetve az IVS-készítés módszertani javításában, kritikai megközelítésében is úttörő szerepet vállalók között több tájépítész is kiemelkedően aktívan vett részt. Elsősorban a társadalmi részvétel kiszélesítése, a stratégiaalkotást segítő módszertani megközelítések, az akcióterületi tervezés jó gyakorlatainak kidolgozása, a kistérségi tervezés területein érték el kiemelkedő eredményeket.

Néhány tájépítész élen jár abban a munkában is, amely a fejlesztést és a rendezést közös platformra és nevezőre hozza, a tervezést pedig ezáltal átjárhatóbbá, közérthetőbbé és egyszerűbbé tegye.

1. | Rákoskeresztúron a 2009-es ötletpályázaton legjobb eredményt elért tájépítészeti-urbanisztikai koncepció egyik fő gondolata a Rákos-patak és a Malomárok revitalizációjával, egy élő vízfelszínláncolattal és egy kiépített zöldhálózattal, a tervezett új településrész természetes klimatizálásának biztosítása.

2. | A balatonboglári Integrált Városfejlesztési Stratégia tartalmazza többek között az M7 miatt okafogyottá vált 2x2 sávos 70-es út belterületi szakaszának szűkítését, a nyomvonal humanizálását, a város parti zónával való jobb kapcsolatának igényét is. Az ott élők számára a száraz fejlesztési dokumentumot ehhez hasonló fotorealisztikus ábrákkal tette a tájépítész csapat közérthetőbbé.

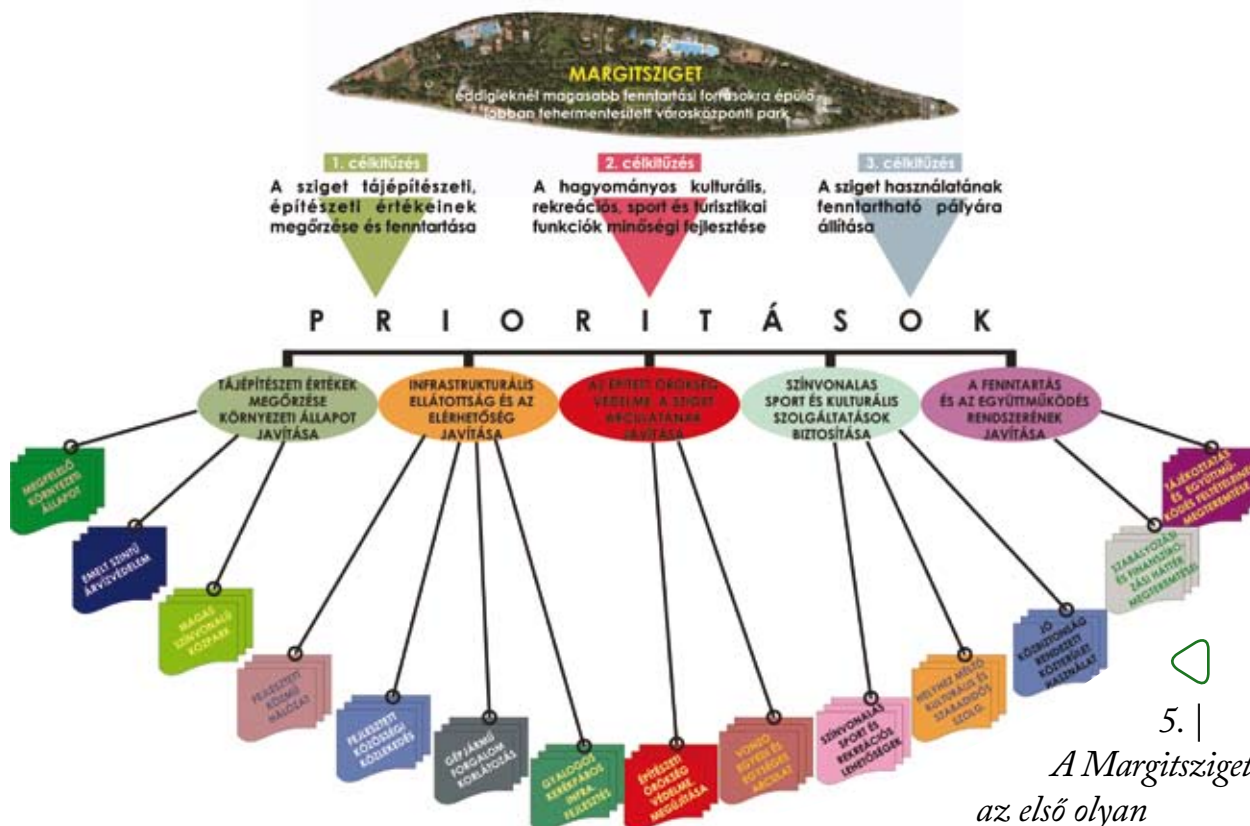

3. | Az Angyalzöld Program a településfejlesztés súlypontját a Nyugat-Európában már sok helyen bevált zöldfelület-fejlesztésre alapozza. A megújuló, magas színvonalú környezet a társadalmi-gazdasági vonzerő alapját jelenti. Ezt tovább erősíti a rendszerelvű fejlesztés, valamint a lakosság bevonására, ami a helyi kötődést és a felelősségtudat növelését, ezáltal fenntarthatóbb környezetet eredményez.

4. | A kecskeméti városközpontra kiírt ötletpályázaton első díjat nyert tervjavaslat feltárta a kiskörúton belüli szabadtér-hálózat teljes kapcsolatrendszerét, és egy zöldhálózat-fejlesztési javaslatcsomagot fektetett le.

STRATÉGIAI CÉLOK ÉS PRIORITÁSOK RENDSZERE

A Margitsziget

az első olyan

budapesti nagypark, amelyre

községi ülés által jóváhagyott stratégiai terv készült óriási csapatmunkával, tájépítész generáltervezésben. A stratégiai terv részeként megfogalmazott intézkedési terv feladatait és színkóddal jelölt prioritásait szemlélteti az ábrarészlet.

6. | Budapest Zöldfelület-fejlesztési Koncepciójához (Pro Verde) készült el tájépítész által az első olyan, egész agglomerációra kiterjedő változástérkép, amely úrfelvételek összevetéséből ki tudta rajzolni az agglomerációban 1990–2005 között lezajlott zöldfelületi borítottság változását. A térképen a piros felületek a zöldfelületi fogyást, a sárgák a stagnálást, a zöldek pedig a növekedést jelzik. A szántóterületek barnával fedettek.

Településidentitást megalapozó egyedi arculat

A településmarketingben (legyen szó turisztikai, befektetési vagy egyéb marketingről) az építészeti jelekben sűrítendő szimbolikus üzenetek igen fontos szerepet játszanak. Ám nem pusztán ikonikus épületek lehetnek egy település jelképei. Ha a londoni telefonfülkékre, a római oroszlánszájra, a barcelonai burkolatmintákra, a chicagói óriásbabra, a párizsi bérbringákra, a horvát városok vakítóan fehér travertin burkolatára, a prágai burkolatokra, a new yorki Central Parkra vagy éppenséggel a Los Angeles feletti domboldalra kiírt *Hollywood* felíratra gondolunk, akkor könnyen belátható, hogy mennyire sokrétegű ez a témakör.

Ha hazai vizekre evezünk, akkor van/lehet jelentéstartalma településmarketing szempontjából egy hódmezővásárhelyi téglaburkolatnak, egy gyulai vízjátéknak, egy nyírbátori történelmi sétánynak, egy balatonboglári buboréknak, egy Szent István téri misztikus cosmata rajzolatnak, egy játékos rajzolatú vízparti lelátónak, vagy akár az ország főterét szimbolikusan történelmi évszámokkal megjelenítő fémbetétes burkolati játéknak is. A lényeg a figyelem megragadása és a bevésozás. Ezek a képek kerülnek aztán a képeslapok, a bédekkerek, a városi honlapok címlapjára, logókban és televíziós reklámokban élnek tovább mint a település szimbolikus helyei. Közös jellemzőjük, hogy valami egyedi arculattal rendelkeznek, amely képes megragadni a hely szellemét olyannyira, hogy az kiemelten kedvelt úti célként ragadjon meg az emberek tudatában.

Ha a tájépítész viszontlátja megvalósított alkotását egy reklámfilmben háttérként, egy filmben forgatási helyszíneként, egy magazinban illusztrációként, egy kedvelt esküvői fotózási helyszíneként, akkor tudja, hogy ezzel mindenkit nyertessé tett. Nyert a közösség, mert egy szerethető hellyel gazdagodott, nyert a városgazdálkodás, mert a várost célpontként tartják számon, nyert a média, mert különleges tartalmat és látványt (háttér) tud szolgáltatni, és végül nyert a látogató, mert valami egyedi élményt kap a pénzéért.

Az egyedi arculat megteremtésében az ún. arculati kézikönyveknek nagy szerepe lehet(ne) városi és kistérségi szinteken. Kár, hogy ezzel ma még kevesen élnek településeink közül.

1. | *Részlet a budapesti Kossuth térre kiírt tervpályázat nyertes pályaművéből, amely neves történelmi évszámok burkolatba „pecsételésével” képzelel el „az ország főterévé” avatni a ma jórészt parkolóként használt teret.*

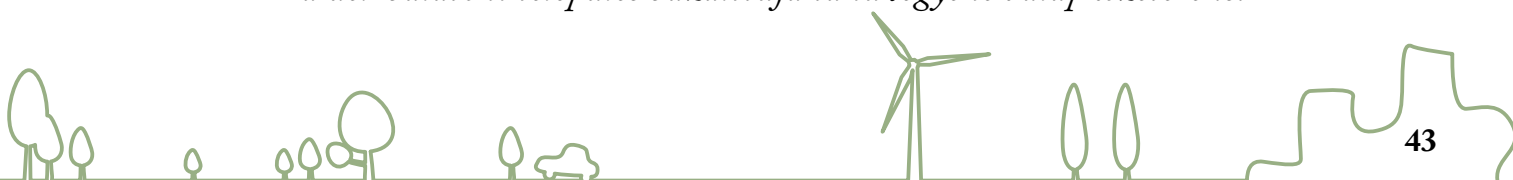
2. | A balatonboglári Balaton-part területére készült tájépítészeti koncepcióterv abból a feltételezésből indult ki, hogy egyre többen tervezik a nyaralásukat internetes úrfelvételeket nézegetve. A terv egy, csak felülről érzékelhető landartot hoz létre a sétautak „buborékstruktúrája” által, amely jól beazonosítható a térképeken. A koncepció eljátszik a BB márkanévvel, és újrapozícionálja azt mint Boglári Buborék.

3. | A koncepciót tett követte: saját kedvtelésre sült ki a BB perec, és egy kreatív ötös segítségével megszületett a működőképes Boglári Buborékfűjőka. Mindkét projekt szép példája annak a játékos kreativitásnak, amellyel a tervezési problémák felé fordulnak a tájépítészek kiváló képviselői.

4. | Balatonbogláron, a Kápolna-dombon kialakított Szent Erzsébet emlékparkban az utak helyi világítását több ezer BB pezsgős palackkal oldották meg, ezzel is erősítve a város borászati arculatát. Az üvegek struktúrája egyben a középkori ólomüveg ablakokat idézi, felelevenítve a névadó középkori szent környezetét. A fémszerkezetes gabionrácsokba töltött bazaltkövek pedig nemcsak támfalként szolgálnak, de egyben utalnak a dél-balatoni település bazalttufa tanúhegyének alapkőzetére is.

5. | Legyen szó esküvőről vagy fesztiválról: a gyulai Kossuth téren megvalósított anamorfózis és vízkapu háttérként, látványossággént igen jól működik.

6. | Már oda a gyár, de Hódmezővásárhely ma is büszke egykori téglagyártására. A tájépítész tervezők ennek állítottak emléket, amikor a belvárosi Zrínyi utca környezetrendezési terveiben a gyalogjárdát halszállkás rajzolatban lerakott fagyálló klinkerburkolatként álmodták meg; az egyes kiszögellésekbe pedig pecsétes téglákból alkottak ülőfalat. A régi téglákat helyi gyűjtők ajánlották fel, így lelkük egy darabja – közadakozásként – immár az utcát díszíti.

7. | A nyírbátori történeti sétány a városalapító Báthory család történetét meséli el az oda látogatóknak szobrokkal, tájékoztató táblákkal, időszakos kiállításokkal.

Településrendezés

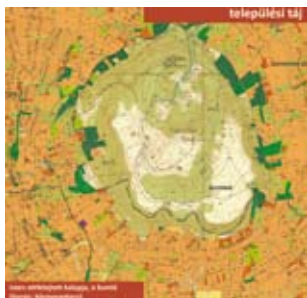
A helyi építési szabályzat a helyi főépítési és építésügyi munka alapidokumentuma, a település fejleszthetőségének jogi záloga. Habár a dokumentum megalkotása önkormányzati feladat, településeinknek csak kétharmada rendelkezik hatályos helyi építési szabályzattal. A maradék egyharmad nagy hátránnyal indul a települések közti „versenyben”, amelyet a befektetőkért, a több munkahelyért, a nagyobb adóbevételekért folytatnak. Nagyon különleges adottságokkal kell bírnia egy településnek ahhoz, hogy a befektető ilyenkor ne álljon tovább. Nem támogatható, ha ilyenkor az önkormányzat rohamtempóban készített és fogad el ilyet. Így nyilván hátrányt szenved a tervezés társadalmasítása, aminek fontosságáról a későbbiekben még ejtünk szót. A végeredmény így várhatóan – főleg, ha a befektető finanszírozza a tervezést – a beruházó rövid távú, önös érdekeit fogja szolgálni, a település közösségének hosszú távú érdekei helyett.

A kisebb önkormányzatoknak önállóan hatalmas anyagi teher lehet egy több szakértőt megmozgató településrendezési eszköz megfinanszírozása. Tájépítészek több neves képviselője is azon dolgozik, hogy kialakuljon az együtt tervezhető települések szabályozásának módszertana és rendszere olyan módon, hogy az minden érintett önkormányzatnak előnyös legyen anyagilag és tartalmában, az önkormányzatiság értékeinek sérülése nélkül. Ilyen mintadokumentumok születtek már a Kálímendence, illetve a Somló-hegy településeinek összefogásával.

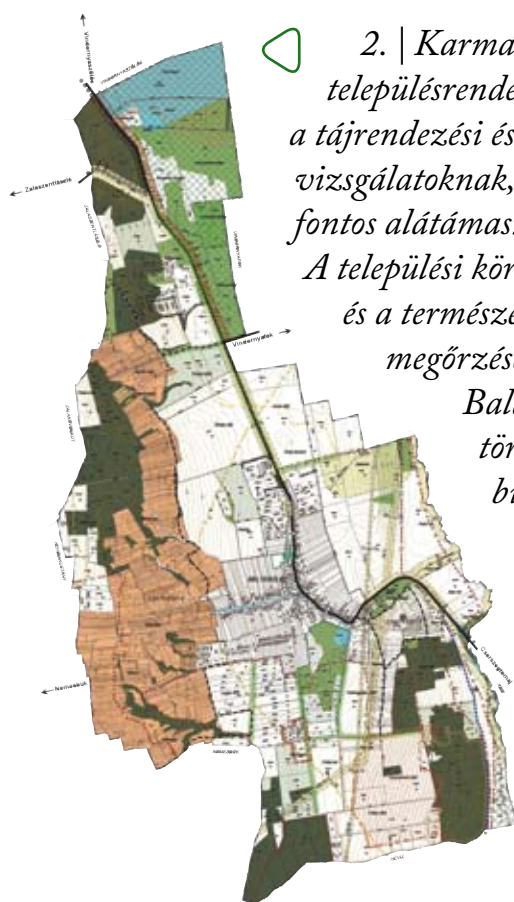
A tájépítészek a rendezési tervekben hagyományosan a tájjal, a zöldfelületekkel és a környezettel kapcsolatos munkarészekért, valamint a külterület-szabályozásért felelősek. Többen azonban – városgazdálkodási szakmérnöki diploma kiegészítéssel – jogosultak a településrendezés generálszerepkörét is felvállalni.

A tájépítész-szemlélettel készülő rendezési tervek közös sajátossága a település és táj kapcsolatának részletekbe menő elemzésén alapuló, táji és természeti értékek iránt érzékeny szabályozása, amely mértéket tart terhelés és terhelhetőség között. A jó szabályozás értékrendünk szerint a helyi sajátosságokat és lehetőségeket veszi alapul, segíti a helyben élők boldogulását, de védelmet nyújt az eltúlzott volumenű ingatlanfejlesztések, jelentős környezeti kockázatokat jelentő területfelhasználások ellen.

A tájépítész szemléletű rendezési tervek hangsúlyt fektetnek a települési zöldhálózatokra, valamint a zöldfelületi arányok optimális meghatározására is.

1. | *A Somló-hegy településeinek egészére (mint sajátos történeti tájra) készült, több települést érintő szerkezeti terv az együtt tervezhető települési szabályozás egy fontos mintadokumentuma.*

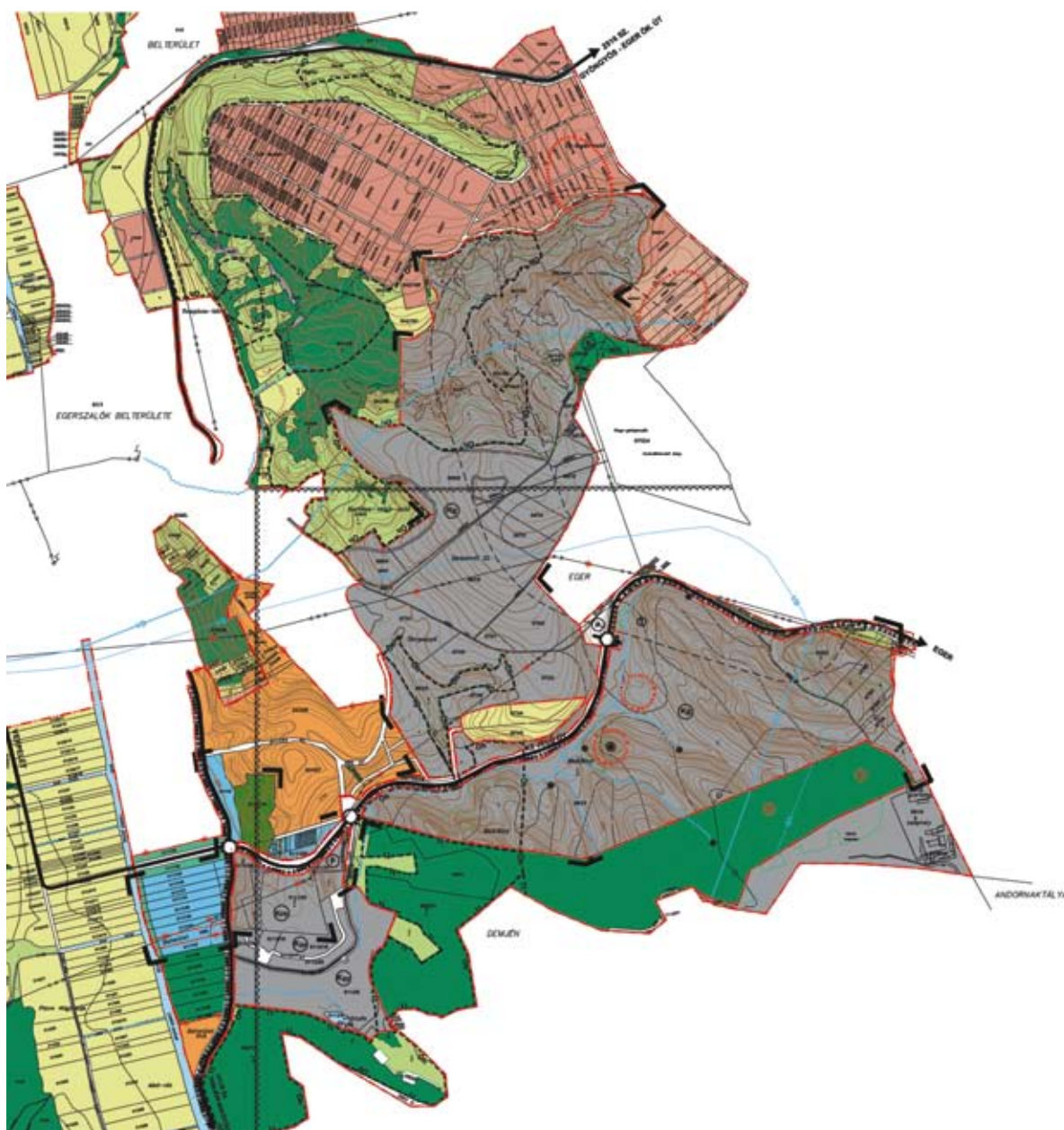

2. | Karmacs község településrendezési tervében a tájrendezési és értékvédelmi vizsgálatoknak, illetve javaslatnak fontos alátámasztó szerep jutott. A települési környezet jó minőségének és a természeti értékek megőrzésében, valamint a Balaton-törvénnyel történő összhang biztosításában segít a szabályozási tervet készítő településtervezőnek eligazodni.

3. | Az egyedi tájértékek feltérképezése a településrendezés értékvédelmi fejezetének fontos eleme lehet. Ez történt meg Mád esetében is egy módszertani munka keretében.

4. | A térképrészlet Székesfehérvár zöldfelületi rendszerét ábrázolja, eltérő színekkel jelölve a különböző kategóriájú zöldfelületeket. A zöldfelületi rendszertervek készítése rendkívül elhanyagolt területe a rendezési terv műfajának, pedig segítségével a zöldfelület-gazdálkodás települési feladatainak elvégzését lehetne segíteni.

- △ 5. | Egerszalók egy természeti és idegenforgalmi értékekben gazdag település, ahol a feltörő hévízforrás gyógyszállókomplexum és golfpálya építésére ösztönözte a településben fantáziát látó beruházókat. A lefolytatott településrendezési és alátámasztó tájépítészeti vizsgálatok alapján a forrás és környezete különleges gyógyászati célú területfelhasználásba, a felhagyott szántón létesítendő golfpálya területe pedig különleges golfpályaterület-felhasználásba került. Mivel a környezetet védett gyepek és erdők veszik körül, olyan differenciált és egyedi szabályozást kellett itt létrehozni, amely biztosítja az új funkcióigényt, de figyelemmel van a természetvédelmi és vízbázisvédelmi szempontokra is. A golfpálya ilyen módon, különleges beépítésre nem szánt területként, a település zöldfelületi arányát növeli.

Otthoni feltöltődés

A kert – akinek megadatott – az otthon kiterjesztett nappalija, vallják a tájépítészek. Olyan intim szféra, ahol a család tagjai feltöltődhetnek a stresszes hétköznapiak után. Behozza hozzánk a természetet, a madárcsicsergést, a gyerekzsivajt, a vízcsobogást, a játékot, a kikapcsolódást, a baráti összejövetelek lehetőségét. Társasházi közegben egyben a szűkebb közösség fóruma, érintkezési felülete is lehet.

Érzékeljük általa az évszakok változását és szépségét, a zöld megnyugtató jelenlétét, a mikroklíma jótékony kiegyenlítő hatását, még városi közegben is. Nevel bennünket a természet, a növények szeretetére, megérteti velünk a természetes körforgás törvényeit, ellátja konyhánkat friss zölldségekkel, gyümölcsökkel, fűszerekkel, asztalunkat friss virággal. A kerti munka egyfajta meditáció, gyógyító erő, amely elűzi a gondokat és ismét közelebb érezhetjük magunkat általa az anyaföldhöz, amelytől olyan nagyon – talán túlságosan is – elszakadt „civilizált” társadalmunk.

Egy kertnek az ott élők igényeit kell kielégítenie, személyiségüket kell kifejeznie. Éppen ezért minden magánkert egyedi, tervezőjét pedig újra és újra kihívások elé állítja. A hazai kertkultúrának – bár vannak hagyományai – sok a behoznivalója a magas kertkultúrával büszkélkedő nemzetekhez képest. A faltól falig lebetonozott udvarokon, a műfűvön és a ritkásan kiültetett tujasövényen túl is van élet: sőt, ott kezdődik csak igazán. És micsoda színekkel, formákkal, funkciókkal teli, hasznos és díszfajtákkal teli élet lehet ez. Ebből még a sűrűn beépített városrészekben élő ember sincs teljesen kirekesztve, hiszen akár már egy loggián is létesíthető dézsakert, egy panelház tetején is kialakítható flóratető, minden házfalra futtatható valamilyen kúszónövény, amelyen keresztül kapcsolatba kerülhetünk eredeti közegünkkel.

Az ápolts kertek – tulajdonosaikon keresztül közvetetten – kihatnak az általános környezetkultúránkra is. Nem pusztán egy család számára hasznosak, hanem mint zöldfelületek javítják a település általános ökológiai állapotát is. A kertes házakban nevelkedő gyermekek vidámabbak, kiegyensúlyozottabbak, egészségesebbek és szélesebb természettudományos látókörrrel rendelkezők lehetnek, szépebbek azonos korú társaiknál.

1. | Ennek a tihanyi nyaralónak a kertjében a tervező javaslatára maradt meg a szőlő egy része, idézve a régi tájhasználatot. Tőle jobbra egy Pestszentlőrincen létesített magánkert szép részlete látható. A kerti tavacskában tükröződik a derült ég.

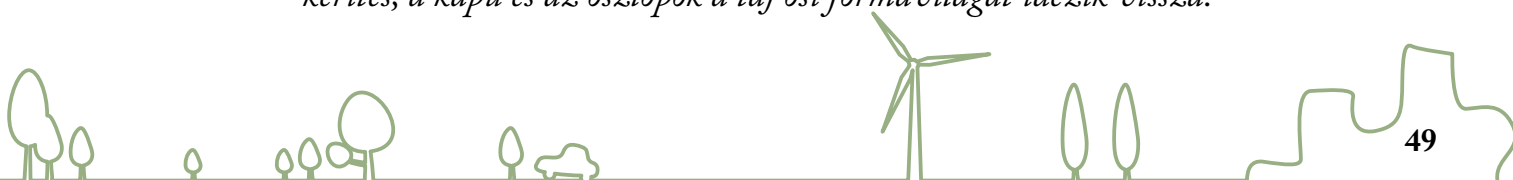
2. | *Ennél a monoszlói lakóháznál/kertnél az építés alapkoncepciója a meglévő környezetet messzemenően figyelembe vevő és ahhoz illeszkedő, ugyanakkor az építetű igényeit is kielégítű, természetes anyaghasználatű, modern építmény – kertegyűttes létrehozása volt a régi értékeinek megtartásával.*

3. | *A budapesti MOM Park egy gyárterület átépítésével vált társasházi lakó- és irodaegyűttségű. Az épületeket közrefogó intim kerti terek elsűsorban az ott lakókat ajándékozzák meg a zűldfelűlet örűmével.*

4. | *A Kiskunság lankáinak, az itteni őshonos növényzetnek és a kunhalmoknak is felidézése ez a Fűlűpjakab határában megépűlt családű birtokközűpont, ahol a kerítés, a kapu és az oszlopok a táj ősi formavilágát idézik vissza.*

△ 5. | *A Paulai Ede utcában megvalósított társasházi kertben egyedi kötődés érzetét keltő tárgyak bújnak meg a sűrű bambusznövényzetben. A tetőkerti rész a tömbbelső árnyékos területéhez képest napos, így ez a társasházbeli lakók összjöveteleire, sütikézésre ad lehetőséget.*

△ 6. | *Ebben a II. kerületi villakertben a zen kertek egyszerűsége érhető tetten. A télálló bambusz kiültetésével feldobott apró kerti kiszögellés is valami többletet ad a használójának.*

△ 7. | *Egy tetőkerttel – a meglévő adottságokhoz alkalmazkodva – utólag is kiépíthető a „hazahozott természet”. Szinte bármely teraszon, meglepetésszerűen oázissá varázsolható a sívutagi környezetet. Így történt ez ebben a budapesti esetben is, ahol a kert egy üzletház tetején található lakáshoz épült meg.*

Kreativitásra ösztönző munkahelyek

A szakma doyenjét, a hazai tájépítészetet megalapozó Mőcsényi Mihály professzort – abban az időben, amikor a Tájépítészek Nemzetközi Szövetségének elnöki tisztét betöltötte – japán boncok hívták meg országukba. Arról kérdezték, szerinte melyik nemzet lesz a következő évszázad vezető gazdasági nagyhatalma? Ekkor keletkezett a szakmában azóta sokat idézet mondás, miszerint „a következő évszázad gazdasági versenyét az a nemzet fogja megnyerni, amelynek tájai kreativitásra ösztönzőek lesznek”.

Nos, amennyiben ellátogatunk bármelyik nagy amerikai egyetemi campusra vagy a Szilícium-völgy nagyvállalatainak főhadiszállásaira, esetleg a CERN svájci központjába, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy ezek az igen jelentős szürkeállománnyal rendelkező tudásközpontok rendkívül kellemes, inspiratíván tervezett, zöldbe ágyazott környezetben találhatók, ahol diákok, tanárok, kutatók, dolgozók kötetlen módon tudnak tanulni, elmélkedni, feltöltődni, vagy akár valamiféle csapatépítés keretében a campusokon belül összejönni.

A kreatív ipar képviselőit újabban Ázsia nagyvárosai is egy eddiginél sokkal zöldebb környezettel kecsegtetik. Nemrégiben hatalmas versengés alakult ki például az ázsiai K+F központok között azért, hogy a Lucasfilm Animation hová telepítse ázsiai főhadiszállását. A versenyt végül toronymagasan Szingapúr nyerte meg: az a város, amely már több mint negyed százada rendkívül nagy hangsúlyt fektet arra, hogy növelje zöldfelületeit.

A cég döntésének hátterében nem az olcsóság vagy a képzett munkaerő állt, hanem az a körülmény, hogy Szingapúr igen kellemes életkörülményeket és sportolási lehetőséget biztosít gondozott és biztonságos parkjai, tengerparti öblei által azoknak a munkatársaknak és családjaiknak, akiknek a munkája nem földrajzi helyhez kötött, ám nem mindegy számukra, hol élnek. Angliai kutatások szerint a zöld környezet 10%-kal növeli a munkavégzés során a koncentrációs képességet.

Ezek az érvek pedig alátámasztani látszanak azt a negyed századdal ezelőtt elhangzott látnoki mondatot, amelyet Mőcsényi professzor a kreativitás és az erre ösztönző tájak kapcsolatáról a japán szerzeteseknek mondott.

A zöld munkahelyi környezet tehát nem valami luxus: ma már nagyon is valódi gazdasági racionalitás.

1. | Az MTVA új főhadiszállásának is helyet adó Market irodaház körüli kert egyszerű, mégis markánsan kortárs eszközökkel teremt megnyugtató környezetet.

2. | A Center Point irodaház és kert az egykori Magyar Acélöntő és Csőgyár helyén épült. A belső kert védelmét átlátást biztosító nagy vízfelület szolgálja. A támfalak corten acélja utal az egykori iparterületre, valamint könnyíti a kiemelt kazetták látványát.

3. | A K3 Irodaház a VIII. kerület szélén, a Népligetre nézően épült meg, ám nem csak a népligeti homlokzat mögött dolgozóknak kínálja a zöld környezetre való rálátást. Belső kertje az ebéldíő és a meditatív jellegű, feltöltődést biztosító rövid szünetek lehetőségét, a stresszoldást kínálja zöldfelületei, teraszai és vízarchitektúrái által.

4. | A Graphisoft Parkban, az egykori gázgyár területén, mintaszerű irodapark keletkezett a kreatív ipar számára. Kültéri rendezvények, tárgyalások, előadások, rekreáció lehetőségét biztosító szabad tér kialakítása volt a cél, és ez briliáns módon teljesült.

5. | *A IX. kerületi SOTE Oktatási Központ belső kertjei és tetőkertjei egy varázslatos mesevilágot hoznak a szikár falak közé, ahol minden lehetséges. Aki itt kitekint az ablakon, egy paradicsomi állapotokat idéző, burjánzó fűvészkertben érezheti magát. Hatására egy picit mindannyian Nemecsek Ernők leszünk, akik talán a legkisebbek, de erkölcsi tartásukkal képesekké válnak a győzelemre.*

6. | *A Richter Gedeon Rt. X. kerületi gyártelepét modern kutató-fejlesztő központtá varázsolták, ahol száz év elteltével ismét jó a levegő és van madárcsicsergés.*

7. | *A Fórum tér épületekkel keretezett városi tér, mely a XI. kerületi Infopark központi eleme. A központi tér kiemelkedő erénye, hogy alapvetően zöldfelület, valójában egy nagy, süllyesztett napozórét, melyet a tér karakteres funkciói keretszerűen fognak körül. A tér a környező irodák és kutatóhelyek alkalmazottai körében óriási népszerűségnek örvend, a munkahely különleges ajándékaként tekintenek rá. Jó időben, a déli pihenőidőben, hatalmas itt a használat.*

Szabadtéri sportolási lehetőségek

A tájépítészeti tervezés parkok, parkerdők vagy nagy zöldfelületi arányú különleges sportterületek, intézményterületek esetében gyakorta irányul a szabadtéri sportolás lehetőségeinek, az aktív kikapcsolódási formáknak a biztosítására. Sportpályák megjelenhetnek önálló főegységként, vagy egy nagyobb létesítmény, zöldfelület járulékos funkcionális elemeként. Kialakításukkor az adott sport speciális igényeihez (pl.: pályaméret), a kapcsolódó kiszolgáló létesítmény igényeihez (pl.: öltözők, lelátók), a várható kapacitásigényhez és a terepi adottságokhoz (pl. sík vagy lejtős területigény) kell a feladatot méretezni úgy, hogy az a kapcsolódó környezettel is harmonikus egységet alkosson.

A kialakított sportpályák műszaki színvonalának függvénye, hogy az kvalifikált, profi versenyek rendezésére is alkalmassá tehető-e vagy sem. Nem mellékes szempont, hogy a sportversenyeken és az edzéseken kívül más közösségi funkciókra (pl. koncertek, kiállítások, rendezvények) is alkalmassá kell-e tenni a sportterületet. Ezek már a tervezés elején nagyon fontos tisztázandó szempontok, amelyek később kihatással lesznek a létesítmény gazdasági fenntarthatóságára is. Az adott sportág szabályainak és a kvalifikált versenyek kritériumainak az ismerete, valamint az egyéb gazdaságossági szempontok figyelembevétele elengedhetetlen feltétele a tervezésnek.

Az egészséges életmód szemléletét a fiatal generációknak a tömegsportok (pl.: futball, kosárlabda, futás) számára kialakított színvonalas és strapabíró közterületi pályákon lehet átadni. A közterületi sportterület a szociális integráció részeként is jól működhet. Ahogyan régen a grundokról legendák emelkedtek ki az utcagyerekek sorából, úgy a mélyszegénységben élő rétegek számára ma is ugyanolyan kiugrási lehetőséget jelenthet egy sportkarrier, amely adott esetben a köztéren kezdődik el.

Egy szépen kialakított pályát mindenki szívesen használ kortól, nemtől függetlenül. A szabadtéri kultúra és a szocializáció színtereként ezek a sportterületek a zöldfelületeknek már nagyságuknál fogva is karakteres elemei. A tömegsportokon túlmenően a rétegsportok (pl. gördeszkapályák, műanyag sípályák, golfpályák) igényeinek kielégítésére is egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik.

1. | *Asztaliteniszezésre csábít a Havashalom park egyik zöldfelületekben is gazdag szeglete.*

2. | Budapest XVI. kerületében,
a Havashalom parkban létesített
gördeszkapálya konkáv bemélyedései
hívogatják a gördeszkázás szerelmeseit.

3. | Munkásszálló sportpályája
Dunaújvárosban.

4. | Városi tornapálya
Balatonfüreden.

5. | Elhanyagolt, semmire sem
használt, egykori iskolakert részleges
közterületi megnyitásával jött létre
az „idősek játszótere” a XIII. kerületi
Országbíró lakótelepen.
A szériaelemként kapható szabadtéri
kondigépekkel a középkorú és
az idős korosztály is mozgási,
betegségmegelőzési lehetőséghez jutott.

6. | *A Budapest V. kerületi Erzsébet tér igen népszerű a fiatalok körében. A téren aktivitásra serkentő gördeszkapályát (E) hoztak létre, a kisebbek védett játszótéren (B) mozoghatnak, a kosárlabdapálya (C) pedig a közeli iskola szabadtéri tornatermeként is működik.*

7. | *Budapest III. kerületében, a Péterhegyi lejtőn létesült golfpálya egy felhagyott bányagödör rekultivációjaként valósult meg.*

Gyermekek környezeti nevelése

Gyermekeink állandó játékos kedve „átmeneti állapot”, amely hihetetlen értékkel bír. Amikor a játéknak vége szakad, akkor az ember reménytelenül felnő. Kivéve azokat a szerencséseket, akik át tudnak menteni valamit a gyerekkorból, megőrizni kreatív nyitottságukat, és egy életen át játszanak tovább. A tervezők, feltalálók, kutatók ilyen játékos emberek: Homo ludensek.

A tájépítész tervezőkre nagy felelősség hárul: meg kell tudniuk teremteni a játék kereteit, méghozzá olyanét, amely felkészítő, tanító, kísérletező, asszociatív. A játék úgy jó, ha felkészít az életre, szimulálja az élethelyzeteket. Ha a gyerek játszik, akkor a világhoz való viszonyát határozza meg. Nem mindegy, hogy mindezt milyen környezetben, milyen vizuális ingerek mellett teszi. A gyerek másol, kísérletezik, azaz: analizál és szintetizál. Másolja a látott dolgok formáit, színeit, a hallottak ritmusát, hangját, dallamát, másolja a mozgulatokat. Sok-sok évi „kopírozás”, gyakorolgatás után pedig szintetizálni kezd: újat alkot a tapasztaltak töredékeiből. Ha ezek a töredékek túl egysíkúak, túl szürkék, túl monoton dolgok, akkor a szintézis eredménye is csak ilyen tud lenni.

Ezért kiemelten fontos azoknak a játéktereknek a mozgalmassága, ahol gyermekeink az első lépéseiket próbálgatják. Őket a kísérletezés öröme, a kíváncsiság hajtja előre, ezért a játszószereken túl maga a terep is a mozgás és az állóképesség fejlesztését szolgálja: úgy jó, ha a tér önmaga is sokféle játékra alkalmas.

Óvodáink és iskoláink kertjeiben dominálnia kell a természeti elemeknek, hiszen nagyon sok városi gyerek számára rendszeresen csak itt nyílik mód a természet megfigyelésére. Kertjeinket úgy kell kialakítani, hogy kérdéseket provokáljon, választási lehetőségeket kínáljon, amelyekre a gyerekek válaszaikat kísérletező módon találhatják meg.

Ha egy gyermek részt vehet környezeté aktív alakításában, akkor arra is rávezethetjük, hogy tetteiért felelősséget vállaljon. A szimulált döntési helyzetek önállóságra nevelnek, megismerik általuk mentális és testi korlátaikat, a különböző mozgásformákban rejlő lehetőségeket. Ha van mód a kert vagy egy kijelölt részének gondozására, akkor nem csak a folyamatok megfigyelését, hanem a felelősségérzet és a birtokosi szemlélet kialakulását is elősegíthetjük a nebulókban.

Így lesz a játékból munka, a munkából jó játék.

1. | Budapest II. kerületében, a Medve utcai iskola rekonstrukciója során harmonikus vizuális egységbe rendeződött iskola és kertje. Zöldfelületek, emberléptékű, a homlokzatra rímelő klinker ülőfalak szolgálják a diákság szabadtéri aktivitásait.

2. | *Budapest XIII. kerületében az Üteg utcai óvoda kertje egy kis oázis a panelrengetegben. Sok városi gyerekeknek az egyetlen lehetőség, hogy naponta, biztonságos körülmények között, zöld környezetben a szabad levegőn tartózkodjon.*

3. | *Budaörsön, a Hársfa utcai 24 tantermes iskola kertjében igazi kihívás volt a mozgalmas terepre helyezni a tornapályákat. A pályákat övező lelátórendszer nézőtérként szolgálhat a meccsek alatt, iskolai rendezvényeken vagy szabadtéri órákon.*

4. | *A budaörsi Csicsergő óvoda kertjének tervezésekor a fő szempont az volt, hogy a gyermekek minél inkább megismerkedhessenek a környezetükkel. Tankert, komposztáló, tűzrakóhely, pancsoló, természetes anyagok használata és a változatos növényborítottság jellemzi a kialakítást.*

5. | *Az óvoda bejárat környezetiében több játszószeret is elhelyeztek a tervezők, hogy a szülő és a gyermek számára közös játszóélménnyel kezdődjön és érjen véget az óvodai tartózkodás.*

Társadalmasított tervezés

A közterületek, közterületi szabad terek tervezése a helyi közösség számos szereplőjét érintő közügy. Ezeknek a területeknek a fejlesztésében az önkormányzaton kívül a civil és társadalmi szervezetek, az érintett lakosság véleménye és igényei is mérveadóak. Magyarországon a lakosság és a civil szervezetek egyre élénkebben érdeklődnek a lakóhelyükön megvalósuló közterületi fejlesztésekkel kapcsolatosan. Az önkormányzatok is egyre inkább felismerik, hogy jó dolog már a tervezés korai fázisában bevonni, megkérdezni az érintetteket, akiknek igényei így beépülhetnek a tervezési programba. Ezzel elkerülhető, hogy a fejlesztéssel kapcsolatos jogos kritikákkal már csak a beruházás vagy a használatbavétel után találkozjon a beruházó, amikor a fejlesztés tartalmának módosítása már igen költséges lehet.

A közösségi tervezés folyamata voltaképpen egy jól strukturált társadalmi párbeszéd egy adott terület fejlesztéséről. A dialógus során fény derül fejlesztéssel kapcsolatos elvárásokra, igényekre, egyetértő és ellenző véleményekre, fejlesztési alternatívákra. A résztvevők helyismerete, megközelítésmódja, eltérő szempontjai, javaslatai gyakorta gazdagítják, segítik a tervezési folyamatot. A párbeszéd során kikristályosodik a széles konszenzussal kialakított tervezési program, amely alapján a szabadtér-építészetben is átgondoltabb tervek kerülhetnek kidolgozásra.

A fenti előnyöknek azonban ára van: a közösségi részvételen alapuló tervezési folyamatok sokkal időigényesebbek, mint az ezt nélkülöző tervezési módszerek. Ugyanakkor ez a hátrány később busásan megtérülhet: számos példa mutatja, hogy a társadalom kizárásával megvalósítandó terveket egy esetleges civil ellenállás lassíthat vagy meg is hiúsíthat.

A részvétel nem mindig csak a tervezési szakaszra korlátozódik közterületek esetében. Számos példa bizonyítja, hogy a helyi közösség összefogásával (kalákában) sok akkut környezeti és funkcionális vagy anyagi probléma áthidalható.

A tájépítészeknek munkaasztaluk a köztér, a közösség tere. Nem csoda, ha a szakma élen jár a közösségi részvételi tervezési metodikák kidolgozásában, meghonosításában.

1. | *Ami működik a Magdolnanegyedben, működhet a Palotanegyedben is. A Belső udvar program a bérházak belső udvarainak megújításában aktivizálta a helyi lakókat, akik előbb szakértői segítséggel tervezték meg az átalakítást.*

2. | Budapest VIII. kerületében civilekkel fogott össze egy építész szakkollégium és a tájépítész diákság, hogy a Tavaszmező utca 6. szám alatti Roma Parlament épületét és kertjét közösségi részvétellel megújítsa.

3. | Megfelelő módszertannal az olyan elvontabb témák, mint az Integrált Vidékfejlesztés is közel hozható az érintettekhez. Jövőképzés egy kistérségben a PRIDE-H projekt keretében, tájépítész segítővel.

4. | Budapest XIII. kerületében az Országbíró sétány és környezetének megújítását egy lakossági részvételi tervezés előzött meg, több fázisban, ahol az érintettek funkciókat, preferenciákat fogalmaztak meg a tervvel kapcsolatosan, majd később alternatívák között választhattak.

5. | Néha csak egy kezdő lökés és némi szakértői segítség hiányzik ahhoz, hogy egy társasházi közösség megmozduljon. Évtizedekig is elnézték a lakók a VIII. kerületi Dankó Pista utcában a romos udvart, míg egyszer

a tájépítészekből álló Gang-csapat el nem indította az együtt gondolkodást és alkotást. Az eredmény egy zöld udvar lett virágokkal, fűszernövényekkel, tipegőkkel és szobrokkal.

6. | A közösségért végzett társadalmi munka, a kalákázás nemes hagyományait eleveníti fel a főként Erdélyben és hazai kistelepüléseken tevékenykedő szakmai alapítvány, az Ars Topia. Fűzépítészet, forrásfoglalás, ács munkák, növényültetés, környezetrendezés által a szétszilált közösségek újraépítése is megkezdődik.

7. | Mire lehet jó egy bérház eléggé leromlott belső udvara? Hát például lehet belőle kis befektetéssel, rég használt bútorokkal szabadtéri nappalit kialakítani. Olyat, ahol együtt kávézhat a

lakóközösség, ahol lakógyűlést, közös mozivetítést, kiállítást lehet szervezni. Ez történt a Lőrinc pap téri bérházban, a Józsefvárosban is.

Művészeti készségfejlesztés gyerekeknél

A tájépítészeti képzésben a szabadkézi rajzoktatásnak mindig kiemelt szerep jutott, amelyet a számítógépes látványtervezés sem tudott teljesen visszaszorítani. A szabadkézi rajzolás ma is a tájészlelés, -analízis, táj- és kerttörténeti elemzés, tervezői gondolatok skiccszerű ábrázolásának, az ötletelésnek a legfontosabb eszköze. Edward Hill *The Language of Drawing* című könyvében így fogalmaz: „a rajzolás leleplezi és megvilágítja a kreatív értelem működését. A rajzolás megnyitja a szívet a vizuális gondolatok felé, összeolvasztja a szellemet az észleléssel, elővarázsolja a képzeletet; a rajzolás a meditáció egy formája...”

A tájjal való kapcsolatteremtés egyúttal kapcsolatteremtés saját magunkkal. Gyermekeknek új élmények és tapasztalások, fiataloknak örök érvényű tanulságok levonására nyújt lehetőséget. A növények változatossága, a panorámák távlatai, az időjárás változékonysága, a tárgyak és alaprajzok formavilága képes inspirációt adni gondolatainkhoz, művészi alkotásainkhoz. A virtuális világ térnyerésével egyre kevesebb időnk jut a manualitásra, vagy másként fogalmazva: talán gépi eszközeink még nem elég jók ahhoz, hogy a manualitás örömteli aktusát újra fel tudjuk fedezni. A Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely (GYIK) 35 éve ugyanazon célkitűzéssel üzemel: kreatív esztétikai és manuális készségek fejlesztése, művészettörténeti ismeretek bővítése mellett a teljes emberi személyiség kialakulásának, fejlődésének segítése a cél. Ezen műhely keretében rendre megjelennek a kertművészet és a táj által inspirált tematikák is.

A környezet léptékeivel foglalkozó tájépítészek számára éppen olyan fontos a vizuális kifejezőmód, nyelvezet, mint a gyerekek számára. A tájépítészet témakörei azonban lényegesen összetettebbek, mint egy-egy épület, tárgy, élőlény látványa. A légkör, az időjárás, a nyitott terek, átmeneti térélmények, térfalak, átlátások, kimetsződések, alaprajzi és térképi grafika, környezetarchitektúra és részletei, tervezési koncepció, a hely érzelmi kisugárzása igen komplex üzenetek rejtjelezésére ad lehetőséget ebben a munkában. A GYIK-műhelyben ezeket a komplexebb, környezetérzékenyebb gondolatokat sajátíthatják el az apróságok, miközben alkalmuk van anyagokat, technikákat, irányzatokat kipróbálni és inspiratív történeteket hallgatni.

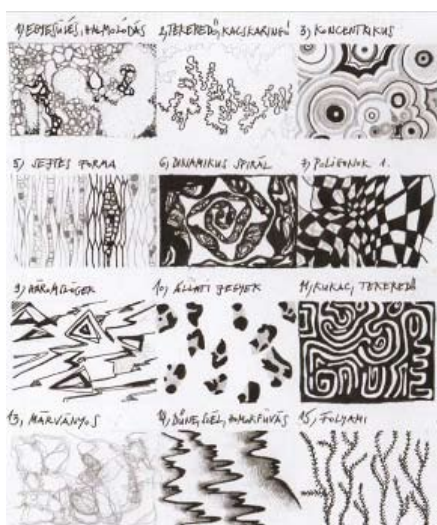
1. | „Cukrok”

2. | Csicsergő
madárfák

3. | *Érzékek kárpitja*

4. | *Közös tájfestmény*

5. | *Struktúra-
tanulmányok az
egyetemi rajzórák
anyagából*

6. | *Papírvár*

7. | *Utak,
kereszteződések*

9. | *Édenkert négy
folyóval és az Élet
vizének kútjával.*

8. | *A nap útja
Csontváry: Taormina
című képe alapján.*

10. | *Habok hátán*

11. | *Test-táj térképek*

Tájsebek gyógyítása

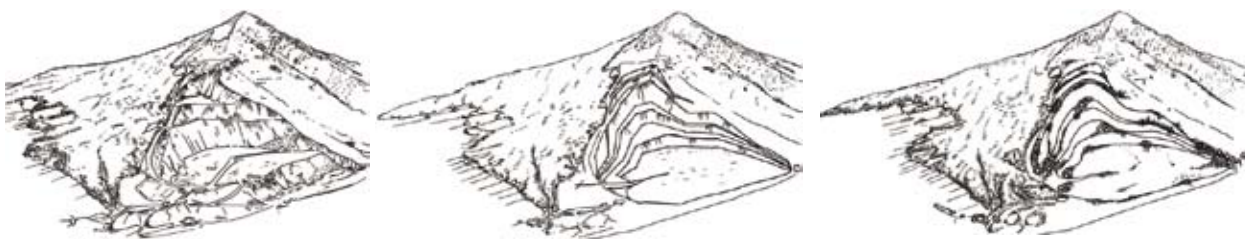
A meddőhányók, depóniák, bányaudvarok, zagyterek, bányatavak, ipari létesítmények az eredményes bányászati és ipari tevékenység következményei, a bányautótájak és az ipari tájak megszokott kísérőjelenségei. Egyesek uralják környezetüket, mások csupán láthatók, érzékelhetők. Sok esetben olyan karakteres formációk keletkeznek, amelyek egy kevés továbbgondolással akár még hozzáadott értéket is jelenthetnek a tájaink számára, utóhasznosíthatók például szabadtéri színpadok, lőterek, geológiai bemutatóterületek, horgásztavak, parkok, fürdőzés, vízi sportok számára. Elképzelhető olyan feladat is, amely a bányautótájak rekultiválására, az ipari katasztrófák utáni tájrendezésre, a tájsebek eltakarására, a vizuálisan zavaró ipari tájjelemek takarására irányul.

A rehabilitálás és tájba illesztés kapcsán az egyik leggyakoribb tájépítészeti módszer a veszélyes rézsűszögek oldása, a rézsűállékonyság megteremtése, a felszíni vízelvezetés biztonságos megoldása, az ipari jelleget hordozó (de az utóhasznosítást nem támogató) konzervatív mérnöki vonalak oldása, konkáv terek kialakítása, illetve hatalmas falak esetén a teraszolás. Ez elsősorban durva tereprendezéssel érhető el, ahol a tervező törekszik egyfajta anyagegyensúly biztosítására, hogy a helyben történő néha sok köbmétert átmozgató átrendezést szállítási költségekkel ne terhelje. Amennyiben legalább egy ilyen rendezés megtörténik, akkor megteremtődnek a fizikai alapjai egy lassú természetes szukcesszió¹: sziklagyepek vagy magasabb rendű növénytársulások lassú, néhány évtizedig tartó kialakulásának. A folyamat tovább gyorsítható termőtalaj, célzott növénykiültetés elvégzésével. Ha valamiféle intenzívebben használt (például turisztikai célú) az utóhasznosítás, akkor ez kiegészül kapcsolódó infrastruktúra (pl. vizesblokk, stégek, kilátók, színpadok, lelátók, sétautak, információs táblák, korlátok, sportpályák) kiépítésével is, szerencsés esetben a helyben található anyagok újrahasznosításával.

Egyes tájsebekre a gyógyírt a vizuális takarás vagy a zavaró tájjelem vizuális átlényegítése (szelídítése, érdekes formájúvá tétele) jelenti. Itt a feltárulkozó látvány irányából tájfásítással, tereprendezéssel, építészeti megoldásokkal, színezéssel lehet elérni olyan hatásokat, amelyek mellett az adott zavaró elem esztétikailag átlényegül, értékessé válik.

¹ Ökológiai folyamat, a növénytársulások időbeli egymás után következése.

1. | *A mértani vonalakkal meghatározott kitermelés a bányautótáj túlzott művi jellegét hangsúlyozza. A Szársomlyón a 65°-os dőlésszögű sziklafalak merev síkokkal tervezett kialakítása helyett azok íves vonalú, amfiteátrumszerű, természetes szukcessziót elősegítő kialakítását javasolta Dr. Csemez Attila 1987-es állásfoglalásában.*

2001

2011

2. | *Az újlaki agyagbányákat Budapest III. kerületében 2001-re gyakorlatilag feltöltötték építési törmelékkel. A 16 hektáros terület sorsa 2008-ban vett fordulatot, amikor tájépítészeti tervek születtek a terület golfpályaként történő utóhasznosítására. A 9 lukas pálya ma már – közvetve – a város zöldfelületi arányát gazdagítja.*

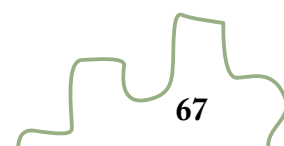
2005

2009

3. | *A Lágymányosi-öböl és a Kopaszi gát Budapest XI. kerületének egy igen elhanyagolt, ipusztizális, szennyezett zónája volt. A tájépítészeti tervei alapján, az öböl rézsűszögeinek laposításával, a szennyezett iszap eltávolításával, és az adottságok kihasználásával egy közkedvelt közparki utóhasznosítás keletkezett.*

1961

2001

4. | *Möcsényi Mihály tájépítész professzor, egy felhagyott dolomitbánya udvarán, fél évszázadig tartó „hobbi” eredményeként létesített magának nyaralót Balatongyörökön, az építéshez adalékként felhasználva a helyi kőzetet. Munkája a bányautótáj rekultivációjának szép példája, ahonnan kivételesen jól érvényesül a Balaton és tanúhegyeinek panorámája (utóbbi a 66. oldalon látható).*

2011

2012

5. | *Devecserben, a vörösiszappal elöntött településrészben park létesült a Malom-árok kitisztításával, új vízfelületekkel. A rehabilitáció egyik nagy eredménye, hogy a lankás rézsűkön egészen a tó partjáig tudnak majd lejutni a parkot használók.*

Tájak és a természet védelme

A világ legelső nemzeti parkjainak kialakítása az Egyesült Államokban a XIX. század utolsó harmadában neves tájépítészekhez köthető. Ez nem pusztán az értékes területek feltérképezését, lehatárolását jelentette, hanem feltáró utak, védett zónák, bemutatóhelyek, kapcsolódó tájékoztatók, ökoturizmust szolgáló infrastruktúrák létesítését is.

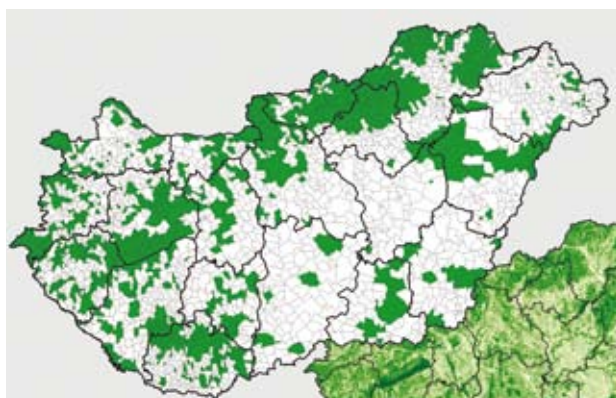
A tájvédelmet a tájépítészek nem passzív és minden tevékenységet mereven tiltó, mindent a természet erejére bízó védelemként értelmezik. Az az általános szakmai álláspont, hogy tájaink állandóan változó, organikus „élőlények”, amelyekben bizonyos tájhasználatokat erősíteni, segíteni, dotálni, támogatni szükséges, hogy a táj karaktere megőrződjön, míg más tevékenységeket nem feltétlenül ott, úgy, akkora volumenben szabad/kell megengedni, ezért kritériumrendszereket, szabályozásokat szükséges ahhoz felállítani, hogy a táji és természeti értékek (közös örökségünk) megőrződjenek. A szabályozás nem jelenthet túlzottan merev megközelítést és időről-időre szükséges annak felülvizsgálata: hiszen új technológiák, új használati formák folyamatosan jelennek meg a tájban, amelyekről közös értékítéletet kell mondanunk. Egyes technológiák és használatok bevezetése korábban a védett táj számára káros következményekkel járó tevékenységeket szalonképessé tehetett, más technológiák viszont akár fenyegetést, drasztikus átalakulást, az értékek eltűnését is jelenthetik.

A hazai nagyléptékű tájépítészeti kutatások és tervműfajok már évtizedek óta arra irányulnak, hogy miképpen lehet igazságot tenni a terhelés és terhelhetőség, a védelem és fejlesztés ellentétes igényei között.

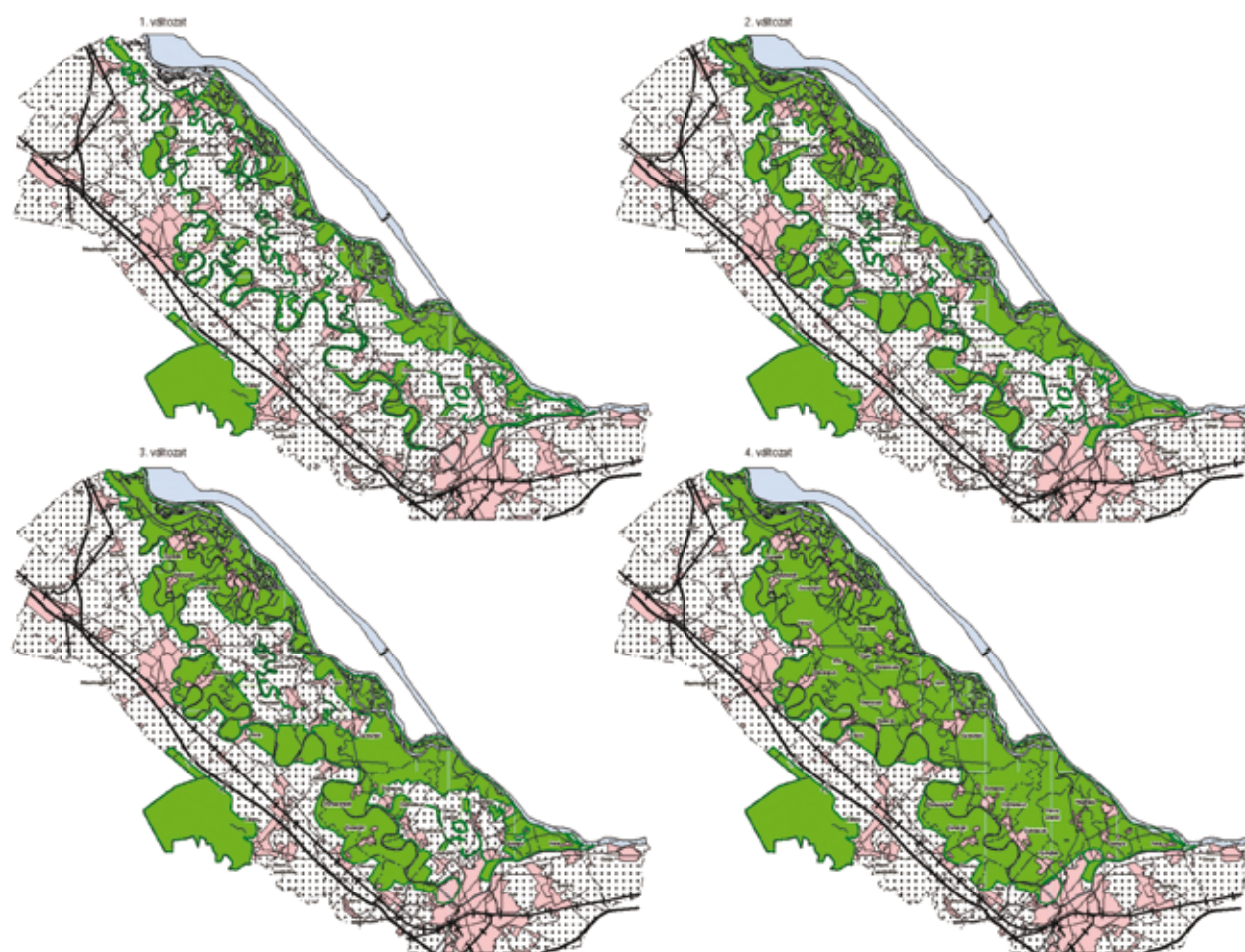
Tájépítészek jeles képviselői dolgozták ki a hazai nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek első, mintaértékű szabályozási, kezelési terveit, a tájértékelési módszertanokat. Számos új nemzeti park, tájvédelmi körzet, világörökségi terület, újabban pedig történeti tájlehatárolás a szakma művelőinek köszönhető, ahogyan az ökotérségek és az állami szigortól oldottabban működő, önszerveződő natúrparkok létrehozásában, belső szabályozásuk megalkotásában, valamint a természetvédelmet segítő kisebb léptékű tervezési feladatokban is ott találjuk a tájépítészs szakmát.

1. | Arról a közel 300 fkm
összhosszúságú magyar dunai
mellékágrendszerről, amely a folyó
legfőbb ökológiai háttérbázisa, alig
volt információnk. 2006–2007-ben
tájépítészek mérték fel összes táji
paraméterét.

2. | Az Országos Területrendezési Terv (OTrT) Tájképvédelmi övezeti lehatárolása egy hatalmas térinformatikai adatbázison alapul, amely az ország összesített természeti adottságait ábrázolja. A tájképvédelmi övezetlehatárolás módszertanának kidolgozása évtizedekre visszanyúló tájépítészeti kutatások eredménye.

3. | 1991-től 2000-ig még úgy nézett ki, hogy a Szigetköz területén létrejöhet egy három állam határait érintő közös, új nemzeti park. A tervezett Dunai Nemzeti Park magyar területének lehatárolására a tájépítész szakértők több változatot dolgoztak ki.

4. | *Forrásfoglalás, tűzrakóhely, útjelző táblák – természetes anyagokból. Mind olyan kisépítmény, amely tájépítész diákok tervei és kivitelezése nyomán született Vác természetvédelmi területein.*

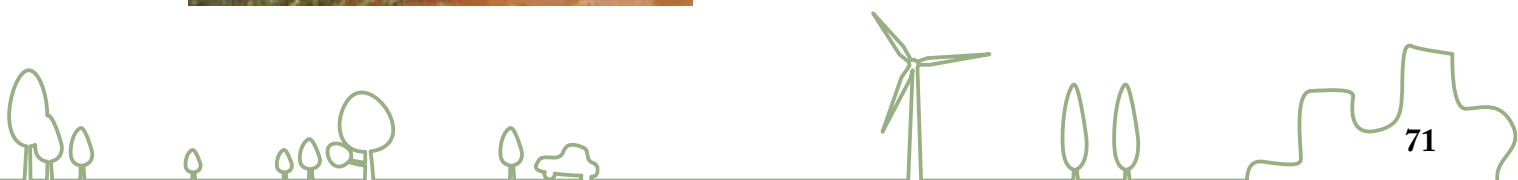
5. | *Az aktív tájvédelem a helyi értékekből, formákból, anyaghasználatokból, kultúrnövényekből kiindulva alkot a helyet tovább erősítő részleteket. Úgy, ahogyan a jobbra látható, tokaj-hegyaljai esetben történt.*

6. | *Vácon a Gyakorló Város Program keretében a tájépítész diákok sok apró tervezési és kivitelezési feladatot oldottak már meg. Ilyen volt a Gyadai-réten kivitelezett esőbeálló és a mocsaras természetvédelmi területet feltáró rönkösvény létrehozása is.*

7. | *Tájépítészek fogták össze azt a nemzetközi kutatókból és különféle szakemberekből felállt csapatot, amely Dunaszigeten felépítette a Szigetköz modelljét, és szakmai megoldást találtak a Szigetköz ökológiailag, hidrológiailag, erdészetileg, turisztikailag, térszerkezetiileg akkut problémáira.*

Területrendezés

A területi tervek – azaz a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek – alapvető célja a fenntarthatóság és a területi kiegyenlítés biztosítása. E célokat úgy kell megvalósítani, hogy a szociális piacgazdaság kialakítása a táj terhelhetőségének figyelembevételével történjen, megőrizve a hosszú távú tájpotenciált. Ugyanakkor a jövő erőforrásainak védelmét úgy kell megoldanunk, hogy lehetővé tegye a jelenkor versenyképességének biztosítását is. Ez a feladat hosszú távú és rendszerelvű gondolkodást igényel, amelyben elsődleges szempont az egyensúlyteremtés.

A települési szint feletti térségi, azaz területi tervezésben – korábbi szóhasználat szerint regionális tervezésben – a tájrendezési tartalom nagy hangsúlyt kap. Tájvédelem, tájképvédelem, ökológiai hálózatok, tájterhelhetőség, tájrehabilitáció: mind-mind térségi övezeteket, tervezési szempontrendszereket meghatározó elemei a térségi terveknek, amelyeknek a tartalmi követelményeit magas szintű jogszabályok (kormányrendeletek) írják elő. Egyes térségi tervek pedig törvényi erővel bírnak (Országos Területrendezési Terv, Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Terve, Budapesti Agglomeráció Területrendezési Terve). Mind a területi tervezési rendszer kialakításában, mind azok jogszabályi rendszerének létrehozásában meghatározó szerepet játszottak a tájépítészek. A területi tervek készítésében számos tájépítész rendelkezik több évtizedes gyakorlattal.

A területi tervek szerepe elsősorban az, hogy a nagyobb – országos, térségi, megyei – érdekeket és összefüggéseket dolgozza fel, hogy a megvalósuló helyi fejlesztések elindítását ezen érdekek, összefüggések ismeretében tudják mérlegelni (megismerve a fejlesztés esetleges korlátait, hatásait, a térségi érdekekhez viszonyított fontosságát és helytállóságát). A térségi tervek, mint magasabb rendű tervek megállapításai kötelező érvényűek. A települési szintű fejlesztési és rendezési tervek nem lehetnek ellentétesek a térségi tervek megállapításaival, ezért egy település számára az abban foglaltak ismerete alapvető fontosságú. Természetesen a tervezés során figyelembe kell venni az Európai Unió szubszidiaritásra vonatkozó alapelvét. A területi tervek ezért egyfajta keretet adnak a települések területfelhasználásának szabályozására: a területi tervezés feladata, hogy elősegítse a települések közötti munkamegosztást, az ésszerű és kiegyensúlyozott fejlesztést, a különböző hálózati rendszerek racionális kialakítását, ezek folytonosságának biztosítását. Emellett teret biztosítanak a települési léptékű döntéseknek, és e döntéseket folyamatosan visszacsatolják a területi tervekbe. Az országos, kiemelt térségi, megyei tervek készítése mellett több tervezési kísérlet indult meg mikrotérségi szinten is, de ezek rendszere, módszertana még nem kiforrott, közigazgatási háttere nem biztosított.

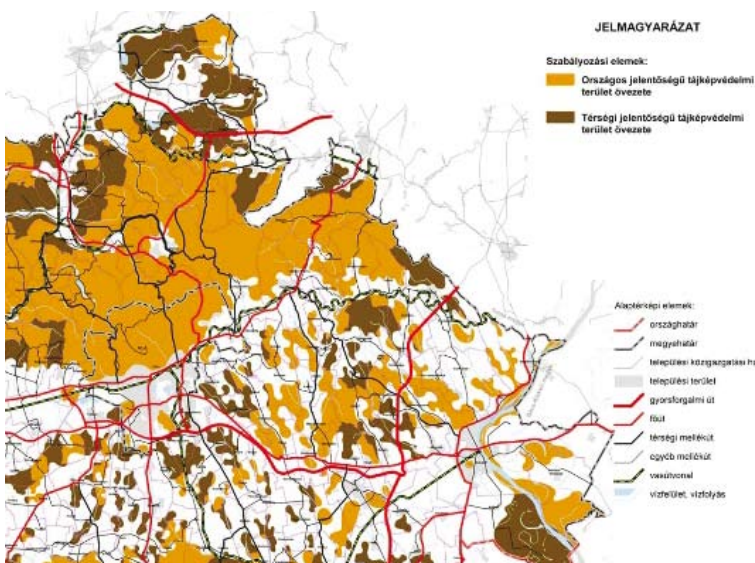
1. | Részlet a 2000. évi CXII. tv. (Balaton-törvény). mellékleteként megjelenített térségi szerkezeti tervből, amely a kiemelt térség lehatárolását, a térségi területfelhasználási egységeket és a térségi infrastruktúra főbb vonalas elemeit tartalmazza.

A BUDAPESTI AGGLOMERÁCIÓ TERÜLETFELHASZNÁLÁSA

— budapesti agglomeráció határa	— városi települési térség
— közigazgatási határ	— települési térség részét képező összefüggő gazdasági térség
— kerület határa	— nem városi települési térség
	— magas zöldfelületi arányú települési térség
	— magas zöldfelületi arányú különleges rendeltetésű térség
	— városias települési térség részét képező nagy kiterjedésű zöldfelület
	— építmények által igénybe vett térség
	— egyéb rendeltetésű terület
	— mezőgazdasági térség
	— kertés mezőgazdasági térség
	— erdőgazdálkodási térség
	— ásványvagyongazdálkodási térség
	— vízgazdálkodási térség

2. | Részlet a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Terv (BATrT) térségi szerkezeti tervéből. E terület a második, törvényben szabályozott kiemelt térségünk lett Magyarországon.

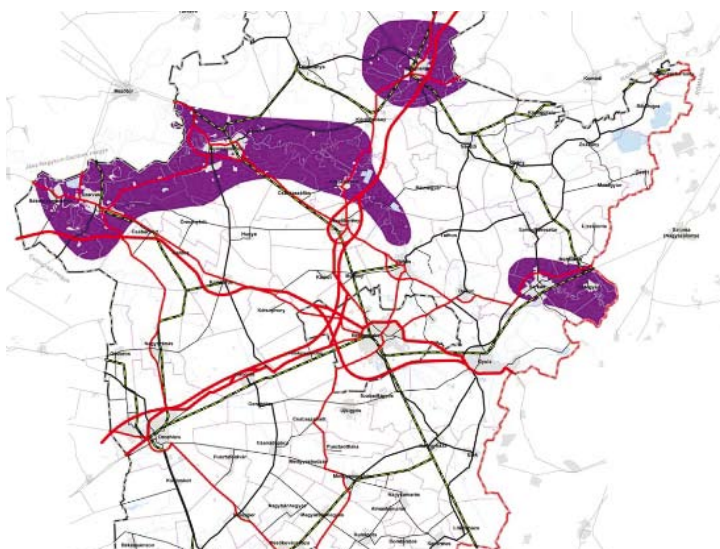

JELMAGYARÁZAT

- Szabályozási elemek:
- Országos jelentőségű tájvédelmi terület övezete
 - Térségi jelentőségű tájvédelmi terület övezete

- Alaktérlepi elemek:
- országhatár
 - megyei határ
 - települési közigazgatási határ
 - települési terület
 - gyorsforgalmi út
 - autó
 - térségi mellékút
 - egyéb mellékút
 - vaskínál
 - vízterület, vízfolyás

3. | Részlet Baranya megye Területrendezési Tervének országos jelentőségű és térségi tájvédelmi területek lehatároló övezeti terülapjából.

4. | Békés megye
Területrendezési Tervének
egy részlete, amely a térségi
komplex tájrehabilitációt
érintő területek övezetét
határolja le.

5. | A Vásárhelyi Terv
továbbfejlesztése
során tervezett
Szamos–Kraszna
közi árapasztóhoz
2007-ben készült
kistérségi szemléletű
térszerkezeti terv
részlete.

7. | Részlet
Pest megye
Területrendezési
Tervének
térségi ökológiai
hálózatokat
feldolgozó övezeti
tervéből.
Az ökológiai hálózat
ún. magterületekre,
ökofolyosókra és
pufferterületekre
tagozódik.

6. | A Káli-medence
településeire 2009-ben
készült kísérleti
mikrotérségi
szerkezeti terv
részlete, amellyel a
kistérségi (járási)
rendezési tervezés
eddig hiányzó műfaját
teremthetik meg.

Vizek és vízpartok rehabilitációja

Az Európai Víz Keretirányelv megszületésével 2000-ben a vizek jó ökológiai állapotba hozása és a társadalmi igények teljesítése európai szinten létjogot nyert. A keretirányelv mögötti szándékokat támasztja alá, hogy a korábban eltúlzottan „szögletes” mérnöki szemlélettel „műtárgy”-ként kezelt patak- és folyómedreink, tavaink, tározóink, csatornáink partjai, mint vonzó szegélyek, a társadalom számára felértékelődtek.

Az igények oldottabb, természetközelibb, kevésbé merev, laposabb rézsűszögekkel megoldott, a vízhez jutást elősegítő, fövényes, zöldfelületben gazdagabb, mérnökbíológiai módszerekkel stabilizált, zárt szelvényekből újra kibontott, tisztított medrekről, vízpartokról szólnak, ahol a rekreáció, a temperálás, a biodiverzitás és a természetesség fokozása került előtérbe – legalábbis Nyugat-Európában. Idehaza ezzel a szemléletváltással mérnöki szinteken még meglehetősen adósok vagyunk, habár a társadalmi igény itt is meglenne a változtatásra. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a néhány már megvalósult hazai példa, amely a vízparti területeinket, ezt az igen vonzó szegélyt rehumanizálta.

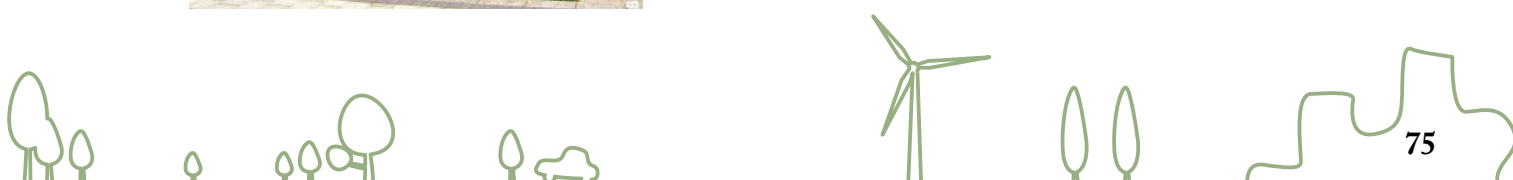
Környezetpszichológiai tény, hogy az „ember szegélykedvelő állat”, hiszen vonzódik a hegyek és folyók, szárazföldek és tavak-tengerek találkozásához. A víz jelenléte környezetünkben mindig emeli annak használati értékét, vonzóképeségét. Szemlélet kérdése, hogy mely területhasználatoknak engedünk inkább teret vízpartjainkon. A XIX. és a XX. század e tekintetben inkább a közlekedési hálózatoknak (utaknak, vasutaknak) és az iparnak adott elsőbbséget. A XXI. században kezdünk arra rájönni: ez nem a legjobb megoldás, hiszen kirekeszt bennünket a vizekkel történő közvetlen érintkezés lehetőségeiből, ugyanakkor megengedhetetlen módon terheli környezeti szempontból élővizeinket.

A legnagyobb kihívást ugyanakkor a vízpartok humanizálásában folyóink hektikus vízjárása, változó vízszintjei és az árvizek időszakos megjelenése, valamint a már meglévő terepi és műtárgyi adottságok jelentik.

Ezért nincs két egyforma feladat a vízpartok rehabilitációját tekintve, mindig az adott helyhez, igényekhez és lehetőségekhez kell igazítani a lehető legoptimálisabb megoldást.

1. | Révfülöp, Hajóállomás sétány

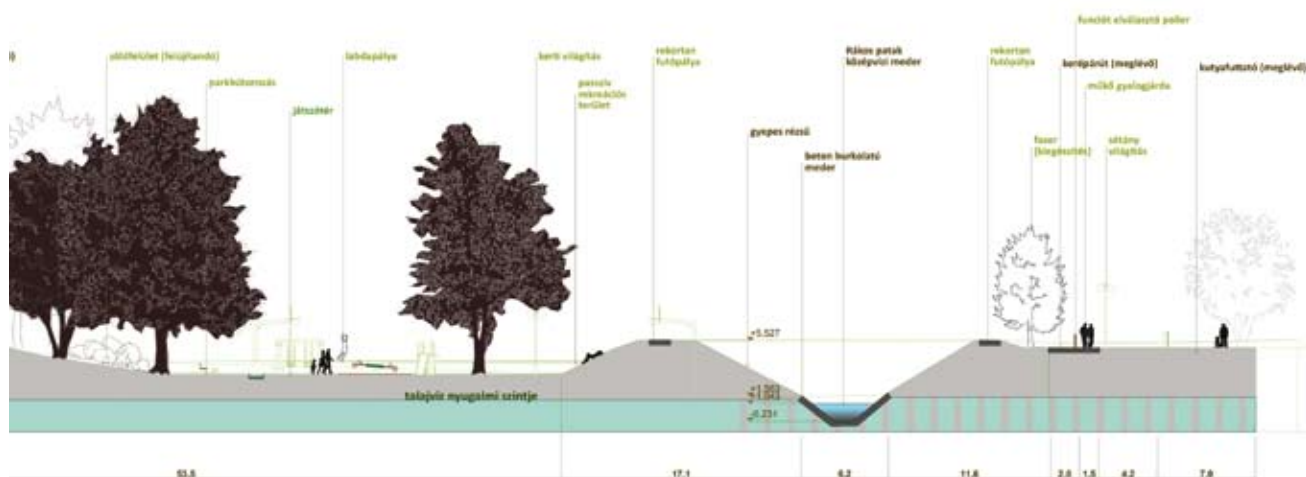

2. | *Balatonszemesen a vitorlás kikötő környezetrendezésekor a zöldfelület közelebb nyomulhatott a kiépített partélhez, így a telepített fák árnyéka a nyári melegben is jó szolgálatot tesz a kikötőben sétálóknak.*

3. | *Balatonfüreden sikerült áttörni a tabukat: így – egy teraszosan lépcsőzött stéggel – a Vitorlás térre látogatóknak módja van akár a vízbe is lógatni a lábukat, a Zákonyi sétány pedig egy pazar part menti rehabilitáción ment keresztül.*

4. | *Budapest, XIII. kerület: Rákospatak revitalizációs tanulmányterve; minta keresztmetszelvény*

5. | *Balatonlelle –
apartmanok és kikötő*

6. | *Budapest XI. kerületében a
Lágymányosi-öbölben a vízhez
történő közelítés számos módszerét
vonultatták fel a tervezők:
fövenyes part, homokos plázs,
kőszórással stabilizált, épített
lelátó, horgásztég, jachtkikötő,
kajakos stég biztosítja, hogy minél
közelebb érezzük magunkat a
Dunához.*

Felhasznált képek forrásjegyzéke

Közterületi fák nyilvántartása és védelme

1.: Szakács Barnabás; 2.: Josephische Aufnahme; 3.: Dr. M. Szilágyi Kinga – Bede-Fazekas Ákos – Dr. Gerzson László; 4.: Dr. M. Szilágyi Kinga – Dr. Gerzson László –; 5.: Hlatky Katalin; 6.: Mohácsi Sándor; 7.: www.angyalzold.hu

Szabadtéri játékok

1.: www.angyalzold.hu; 2.: Sándor Tamás; 3.: Tihanyiné Tóth Mária; 4.: Hlatky Katalin – Szakács Barnabás; 5.: Szloszjár György; 6. és 9.: Takács Edvárd; 7.: Szakács Barnabás – Kő Boldizsár; 8.: Grabner Balázs; 10.: Wallner Krisztina

Rendezett utcakép

1. és 7.: Grabner Balázs; 2.: Dr. Herczeg Ágnes; 3.: Andaházy László; 4.: Szloszjár György; 5. és 11.: Szakács Barnabás; 6.: Kristály Anikó; 8.: Andor Anikó; 9.: Dr. Balogh Péter István – Mohácsi Sándor; 10.: Mohácsi Sándor

Élhető közterek

1.: Kristály Anikó; 2.: Andaházy László – Turányi B. – Turányi G.; 3.: Dr. Balogh Péter István – Mohácsi Sándor; 4.: Dr. Illyés Zsuzsanna; 5.: Andor Anikó – Bojti András; 6.: Karádi Gábor – Csontos Csenge; 7.: Grabner Balázs – Terhes Dénes; 8.: Szloszjár György; 9.: Grabner Balázs – Terhes Dénes

Közterületi zöldfelületek

1.: Andaházy László; 2.: Mohácsi Sándor; 3.: Steffler I – Kontra D. – Salgó B.; 4.: Dékány Margit; 5.: Dr. Herczeg Ágnes – Wallner Krisztina; 6.: Szakács Barnabás; 7.: Drobni Mária – Morvay István

Városlíma és zöldebb városok

1.: Szloszjár György; 2.: Jombach Sándor; 3.: Oláh András; 4.: Bardóczi Sándor; 6.: Sándor Tamás

Közterületi formatervezés

1.: Tihanyi Dominika; 2.: Szakács Barnabás; 3.: Mohácsi Sándor; 4.: Szloszjár György; 5.: Wallner Krisztina; 6.: Szabó Edit (bal), Bojti András (jobb); 7 és 9.: Dr. Herczeg Ágnes; 8.: Andaházy László

Köztéri művészetek

1–4.: TÁJÉK Tájművészeti Csoport; 5–6.: Új Irány Csoport; 7–8.: Dr. Dömötör Tamás

Kulturális örökségvédelem

1.: Dr. Jámbor Imre – Dr. M. Szilágyi Kinga; 2.: Dr. Herczeg Ágnes – Wallner Krisztina; 3.: Dr. Herczeg Ágnes; 4.: Dobos Sára; 5.: Alföldy Gábor – Szabó Gábor; 6.: Szabó Gábor – Tornai Endre; 7.: Alföldy Gábor

Egyedi tájértékek

1.: Dr. Kollányi László; 2–3.: BCE Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék

Települések fenntartható fejlesztése

1–2.: Bardóczi Sándor; 3.: www.angyalzold.hu; 4.: Kéthelyi Márton – Gólya Szilvia; 5.: Bardóczi Sándor; 6.: Gábor Péter – Jombach Sándor

Településidentitást meghatározó egyedi arculat

1.: Mohácsi Sándor; 2–3.: Szakács Barnabás; 4.: Dr. Dömötör Tamás – Jámbor Kornél; 5.: Andaházy László; 6.: Andor Anikó; 7.: Grabner Balázs – Terhes Dénes

Településrendezés

1.: Dr. Laposa József; 2. és 5.: Pocsok Katalin; 3.: Dr. Csima Péter; 4.: Polák Andrea

Otthoni feltöltődés

1.: Andaházy László – Turcsányi Katalin (bal), Andaházy László (jobb); 2.: Balogh Andrea – Majoros Csaba; 3.: Andor Anikó; 4.: Szűcs Gábor – László Viktor; 5.: Lendvai Gábor – Tihanyi Dominika; 6.: Steffler István; 7.: Jordán Klára

Kreativitásra ösztönző munkahelyek

1.: Steffler I. – Kontra D. – Remeczky R.; 2.: Steffler István – Bárány Borbála; 3.: Szloszjár – Kiss – Massány – Remeczky; 4.: Garten Stúdió Kft.; 5.: Salgó – Szentkirályi-Tóth – Vastagh; 6.: Lendvai Gábor – Szalkai Adrienne; 7.: Karádi Gábor – Zotter Orsolya – Zsovák Ildikó

Szabadtéri sportolási lehetőségek

1.: Szakács Barnabás – Fehér Gábor; 2.: Hlatky Katalin – Jávor Krisztina; 3–4.: Wallner Krisztina; 5.: www.angyalzold.hu; 6.: Sándor Tamás; 7.: Andaházy László – Botka Szilvia

Gyerekek környezeti nevelése

1.: Steffler István; 2.: Vastagh Gabriella; 3.: Dr. Balogh Péter István; 4–5.: Grabner Balázs

Társadalmasított tervezés

1.: Tihanyi Dominika; 2.: Kristin Faurest; 3.: Sain Mátyás; 4.: Gábor Péter;
5.: Deák Adrienn Ágnes; 6.: Vincze Attila (bal), Dr. Herczeg Ágnes (középső és
jobb); 7.: Tihanyi Dominika

Művészeti készségfejlesztés gyerekeknél

1–11.: Eplényi Anna

Tájsebek gyógyítása

1.: Dr. Csemez Attila; 2.: Panda-Pont Kft.; 3.: Steffler I. – Kontra D. – Salgó B.;
4.: Prof. Mőcsényi Mihály (bal), Glázer Attila (középső), a 66. oldalon Bardóczi
Sándor fotójának részlete látható; 5.: Drobni Mária – Morvay István

Tájak és a természet védelme

1.: Bardóczi S. – Rácz T.; 2.: Dr. Kollányi László; 3.: Dr. Csemez Attila; 4.: BCE
Tájvédelmi Tanszék; 5.: Vincze Attila; 6.: Dr. Illyés Zsuzsanna; 7.: Bardóczi S. –
Ligetvári S. – Rácz T.

Területrendezés

1.: Dr. Laposa József; 2., 4. és 7.: Schuchmann Péter; 3.: Dr. Kollányi László –
Schuchmann Péter; 5.: Göncz Annamária – Hamar József – Illés István; 6.: Ferik
T. – Kéthelyi M. – Dr. Laposa J.

Vizek és vízpartok rehabilitációja

1–2. és 5.: Balogh Andrea – Majoros Csaba; 3.: Wallner Krisztina; 4.: Bardóczi
Sándor – Gábor Péter; 6.: Steffler I. – Kontra D. – Salgó B.

